TYÖRYHMÄMIETINTÖ 2007:13

Rikosperusteisten hoitoseuraamusten kansainvälinen täytäntöönpano

TYÖRYHMÄMIETINTÖ 2007:13

Rikosperusteisten hoitoseuraamusten kansainvälinen täytäntöönpano

OIKEUSMINISTERIÖ
HELSINKI 2007

ISSN 1458-6452
978-952-466-645-9 (nid.)
978-952-466-646-6 (PDF)
Oikeusministeriö
Helsinki

KUVAILULEHTI

O I K E U S M I N I S T E R I Ö

Julkaisun päivämäärä
5.11.2007

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Hoitoseuraamustyöryhmä Puheenjohtaja Katariina Jahkola Sihteeri Sanna Mikkola	Julkaisun laji Työryhmämietintö Toimeksiantaja Oikeusministeriö Toimielimen asettamispäivä 29.1.2007
Julkaisun nimi Rikosperusteisten hoitoseuraamusten kansainvälinen täytäntöönpano	
Julkaisun osat Esityksen pääasiallinen sisältö, yleisperustelut, yksityiskohtaiset perustelut, lakiehdotus	

Tiivistelmä

Työryhmän tehtävänä oli laatia ehdotus hallituksen esitykseksi rikosperusteisten, tahdosta riippumattomien hoitoseuraamusten kansainvälistä täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi.

Mietinnössä ehdotetaan kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain (21/1987) ja mielenterveyslain (1116/1990) säännösten tarkistamista siten, että rikosasiassa syyntakeettomana rangaistukseen tuomitsematta jätetylle henkilölle määrätty tahdosta riippumaton psykiatrinen sairaalahoito (hoitoseuraamus) voitaisiin siirtää täytäntöönpantavaksi seuraamuksen määränneestä valtiosta siihen valtioon, jonka kansalainen hoitoseuraamukseen määrätty henkilö on tai jossa hänellä on kotipaikka.

Uusilla menettelysäännöksillä luotaisiin mekanismi vieraassa valtiossa tuomitun hoitoseuraamuksen täytäntöönpanemiseksi Suomessa. Mietinnössä ehdotetaan myös lainsäädännön täydentämistä sen mahdollistamiseksi, että Suomi voisi pyytää Suomessa määrättyä hoitoseuraamusta täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa.

Avainsanat: (asiasanat) Tahdosta riippumaton hoito, seuraamusten täytäntöönpano, oikeuspsykiatrinen hoito			
Muut tiedot (Oskari- ja HARE-numero, muu viitenumero) OM 4/41/2007, OM012:00/2007			
Sarjan nimi ja numero Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2007:13		ISSN 1458-6452	ISBN 978-952-466-645-9 (nid.) 978-952-466-646-6 (PDF)
Kokonaissivumäärä	Kieli suomi	Hinta 15,00 €	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Edita Prima Oy		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

J U S T I T I E M I N I S T E R I E T

Utgivningsdatum
5.11.2007

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Vårdpåföljdsarbetsgruppen Orförande Katariina Jahkola Sekreterare Sanna Mikkola	Typ av publikation Arbetsgruppsbetänkande
	Uppdragsgivare Justitieministeriet
	Datum då organet tillsattes 29.1.2007

Publikation (även den finska titeln)
Internationell verkställighet av brottsgrundade vårdpåföljder (Rikosperusteisten hoitoseuraamusten kansainvälinen täytääntöönpano)

Publikationens delar
Propositionens huvudsakliga innehåll, allmän motivering, detaljmotivering, lagförslag

Referat

Arbetsgruppens uppdrag var att sammanställa en regeringsproposition med förslag till lagstiftning om internationell verkställighet av straffgrundade vårdpåföljder oberoende av vilja.

I betänkandet föreslås en revidering av bestämmelserna i lagen om samarbete vid verkställighet av vissa straffrättsliga påföljder (21/1987) och i mentalvårdslagen (1116/1990) på ett sådant sätt att psykiatrisk sjukhusvård oberoende av den åtalades vilja som bestämts för en person som på grund av otillräknelighet inte har dömts till straff (vårdpåföljd) kan överföras för verkställighet från den stat som har bestämt påföljden till den stat vars medborgare personen är eller där han eller hon har sin hemvist.

Genom de nya procedurbestämmelserna skapas en mekanism för verkställighet i Finland av vårdpåföljder som bestämts i en främmande stat Finland. I betänkandet föreslås också en komplettering av lagstiftningen för att möjliggöra att Finland skall kunna begära verkställighet i andra stater av sådana vårdpåföljder som har bestämts i Finland.

Nyckelord
Vård oberoende av den åtalades vilja, verkställighet av påföljder, rättspsykiatrisk vård

Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-nummer, andra referensnummer)
JM 4/41/2007, JM012:00/2007

Seriens namn och nummer Justitieministeriets arbetsgruppsbetänkanden 2007:13		ISSN 1458-6452	ISBN 978-952-466-645-9 (häft.) 978-952-466-646-6 (PDF)
Sidoantal	Språk finska	Pris 15,00 €	Sekretessgrad Offentligt
Distribution Edita Prima Ab		Förlag Justitieministeriet	

Oikeusministeriölle

Oikeusministeriö asetti 29 päivänä tammikuuta työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin laatia ehdotus hallituksen esitykseksi rikosperusteisten, tahdosta riippumattomien hoitoseuraamusten kansainvälistä täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi. Työryhmän tehtävänä oli laatia ehdotukset lainsäädännöksi sekä niitä tilanteita varten, joissa vieraassa valtiossa määrättyä hoitoseuraamusta pyydetään täytäntöönpantavaksi Suomessa että niitä tapauksia varten, joissa Suomessa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa esitettäisiin siirrettäväksi vieraaseen valtioon.

Työryhmän puheenjohtajana on toiminut lainsäädäntöneuvos Katariina Jahkola oikeusministeriön lainvalmisteluosastolta ja työryhmän jäseninä hallitussihteeri Juhani Korhonen oikeusministeriön

kansainvälisestä yksiköstä, lainsäädäntöneuvos Ulla Mohell oikeusministeriön kriminaalipoliittiselta osastolta, oikeudellisen yksikön johtaja Paavo Siltanen rikosseuraamusvirastosta, neuvotteleva virkamies Päivi Kaartamo sosiaali- ja terveysministeriöstä, lääkintöneuvos Eira Hellbom terveydenhuollon oikeusturvakeskuksesta ja esittelijäneuvos Arja Myllynpää terveydenhuollon oikeusturvakeskuksesta. Arja Myllynpään tilalle työryhmän jäseneksi määrättiin 4 päivänä toukokuuta 2007 tehdyllä päätöksellä lakimies Marja Tohkanen terveydenhuollon oikeusturvakeskuksesta. Työryhmän sihteerinä on toiminut lainsäädäntösihteeri Sanna Mikkola oikeusministeriön lainvalmisteluosastolta.

Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä kunnioittavasti luovuttaa mietintönsä oikeusministeriölle.

Helsingissä _5__ päivänä marraskuuta 2007

Katariina Jahkola

Juhani Korhonen | Ulla Mohell | Paavo Siltanen

Päivi Kaartamo | Eira Hellbom | Marja Tohkanen

Sanna Mikkola

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain ja mielenterveyslain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain ja mielenterveyslain säännösten tarkistamista siten, että rikosasiassa syyntakeettomana rangaistukseen tuomitsematta jätetylle henkilölle määrätty tahdosta riippumaton psykiatrinen sairaalahoito (hoitoseuraamus) voitaisiin siirtää täytäntöönpantavaksi seuraamuksen määränneestä valtiosta siihen valtioon, jonka kansalainen henkilö on tai jossa hänellä on kotipaikka.

Esityksessä ehdotetaan voimassa olevaan lainsäädäntöön tehtäviä lisäyksiä, joilla luotaisiin mekanismi vieraassa valtiossa tuomitun hoitoseuraamuksen täytäntöönpanemiseksi Suomessa. Esityksessä ehdotetaan myös lainsäädännön täydentämistä sen mahdollistamiseksi, että Suomi voisi pyytää Suomessa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa vieraassa valtiossa.

Ehdotetut lainmuutokset on tarkoitettu tulemaan mahdollisimman pian niiden hyväksymisen ja vahvistamisen jälkeen. Esitys liittyy sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteilla olevaan hallituksen esitykseen, jossa ehdotetaan, että niin sanottuja oikeuspsykiatrisia potilaita koskeva lainsäädäntö koottaisiin erilliseksi laiksi oikeuspsykiatrisesta tutkimuksesta ja hoidosta. Kyseinen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle keväällä 2008. Tarkoituksena on, että mainittuun lakiehdotukseen sisällytettäisiin myöhemmin tässä esityksessä ehdotetut mielenterveyslainsäädännön muutokset ja esitykset annettaisiin eduskunnalle siten, että lakiehdotukset voisivat tulla voimaan samanaikaisesti.

SISÄLLYSLUETTELO

YLEISPERUSTELUT 3

1. Johdanto 3
2. Nykytila 3
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö 3
2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomainen lainsäädäntö 7
2.3. Nykytilan arviointi 15
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset 16
4. Esityksen vaikutukset 23
4.1. Taloudelliset vaikutukset 23
4.2. Vaikutukset viranomaisten toimintaan 24
4.3. Yhteiskunnalliset vaikutukset 24
5. Asian valmistelu 25
6. Riippuvuus muista esityksistä 25

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT 26
1. Lakiehdotusten perustelut 26
1.1. Laki kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa 26
1.2. Mielenterveyslaki 33
2. Voimaantulo 38
3. Säätämisjärjestys 39

LAKIEHDOTUKSET 41

KAAVIOT 51

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Esitys sisältää ehdotuksen voimassaolevaan lainsäädäntöön tehtävistä lisäyksistä, joilla mahdollistettaisiin kansainvälinen yhteistyö rangaistukseen tuomitsematta jätetylle, syyntakeettomaksi todetulle henkilölle määrätyn tahdosta riippumattoman psykiatrisen sairaalahoidon (jäljempänä hoitoseuraamus) järjestämiseksi siinä valtiossa, jonka kansalainen henkilö on tai jossa hänellä on kotipaikka. Säännökset ehdotetaan sisällytettäviksi lakiin kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa 21/1987, jäljempänä täytäntöönpanolaki) sekä mielenterveyslakiin (1116/1990).

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Suomen kansallinen lainsäädäntö

Suomen nykyinen lainsäädäntö ei mahdollista sitä, että Suomessa voitaisiin panna täytäntöön vieraassa valtiossa määrätty hoitoseuraamus tai jättää Suomessa määrätty hoitoseuraamus täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa. Kansainvälisesti vertailtuna tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon määräämisen kynnys on Suomessa korkea. Mielenterveyslain 8 §:ssä edellytetään, että täysi-ikäinen henkilö todetaan mielisairaaksi, jotta hänet voidaan määrätä tahdostaan riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon, kun taas useissa muissa Euroopan valtioissa syyntakeettomiksi todettuja henkilöitä on mahdollista määrätä tahdosta riippumattomaan sairaalahoitoon myös muun vakavan psyykkisen häiriintyneisyyden kuin mielisairauden johdosta. Suomessa ainoastaan alaikäinen henkilö on mahdollista määrätä tahdosta riippumattomaan hoitoon myös muun vakavan mielenterveyshäiriön kun mielisairauden perusteella (mielenterveyslain 8 §:n 2 momentti). Sosiaali- ja terveysministeriössä valmistellaan uutta lainsäädäntöä rikos- ja mielenterveyslain yhteensovittamiseksi muun ohella siten, että lievennettäisiin edellytyksiä määrätä syyntakeettomana rangaistukseen tuomitsematta jätetty henkilö tahdosta riippumattomaan hoitoon. Näitä niin sanottuja oikeuspsykiatrisia potilaita koskevia ehdotuksia on selvitetty sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistiossa 2005:20.

Suomen järjestelmä eroaa myös menettelyllisesti monen muun Euroopan valtion järjestelmästä. Rikosperusteisissa tapauksissa hoitoseuraamuksen mielenterveyslain 17 §:n 1 momentin mukaan määrää Terveydenhuollon oikeusturvakeskus eikä rikosasian ratkaissut tuomioistuin, kuten useissa muissa Euroopan valtioissa. Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen päätöksellä tahdosta riippumattomaan hoitoon määrättyä henkilöä saadaan mielenterveyslain 17 §:n 2 momentin nojalla pitää hoidossa enintään kuusi kuukautta. Jos tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisen edellytykset tämän jälkeen ovat edelleen voimassa, hoidon jatkamista koskeva päätös on alistettava hallinto-oikeuden vahvistettavaksi.

Kansainvälisissä yhteistyöinstrumenteissa yleisesti edellytetään, että yhteistyö seuraamusten täytäntöönpanemiseksi on mahdollista vain jos seuraamuksen on määrännyt tuomioistuin. Näin ollen, vaikka mahdollista nykyisin olisikin se, että hallinto-oikeuden päätös tahdossa riippumattoman hoidon jatkamisesta olisi tulkittavissa tuomioistuimen antamaksi päätökseksi kansainvälisten yhteistyöinstrumenttien tarkoittamassa merkityksessä, niin täytäntöönpanolaki nykyisellään ei mahdollista tällaisten seuraamusten kansainvälistä täytäntöönpanoa. Täytäntöönpanolaki edellyttää, että vieraassa valtiossa määrätty vapaudenmenetyksen käsittävä seuraamus pannaan Suomessa täytäntöön vankeusrangaistuksena (lain 7 ja 9 §). Suomesta siirrettävissä tapauksissa täytäntöönpanolaki mahdollistaa vain Suomen tuomioistuimen tuomitseman vankeusrangaistuksen ja menettämisseuraamuksen jättämisen täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa. Pohjoismaiden välillä säännökset rikostuomioiden täytäntöönpanosta sisältyvät lakiin Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa (326/1963, jäljempänä pohjoismainen täytäntöönpanolaki). Myöskään pohjoismainen täytäntöönpanolaki ei sisällä säännöksiä hoitoseuraamusten täytäntöönpanosta.

Kansainväliset yhteistyöinstrumentit

Voimassa olevat tuomittujen henkilöiden siirtoa koskevat kansainväliset velvoitteet sisältyvät pääosin Euroopassa neuvostossa hyväksyttyyn tuomittujen siirtämistä koskevaan vuoden 1983 yleissopimukseen (SopS 13/1987, jäljempänä vuoden 1983 yleissopimus) ja siihen vuonna 1997 tehtyyn lisäpöytäkirjaan (SopS 42/2001). Yleissopimus on Suomen osalta tullut voimaan 1 päivänä toukokuuta 1987 ja lisäpöytäkirja 1 päivänä elokuuta 2001. Yleissopimus ja sen lisäpöytäkirja sisältävät määräyksiä vankeusrangaistuksen tai muun rikosperusteisen vapaudenmenetyksen käsittävän toimenpiteen täytäntöönpanon siirtämisestä seuraamuksen määränneestä valtiosta siihen

sopimusvaltioon, jonka kansalainen tuomittu henkilö on. Suomi on sopimukseen liittyessään antanut selityksen, joka mukaan se tarkoittaa kansalaisella täytäntöönpanovaltion kansalaisia ja ulkomaalaisia, joilla on kotipaikka täytäntöönpanovaltiossa. Yleissopimusta sovellettaessa muun vapaudenmenetyksen käsittävän toimenpiteen on tulkittu sisältävän rikoksen tehneelle, mutta syyntakeettomana vankeusrangaistuksen tuomitsematta jätetylle tuomitun hoitoseuraamuksen. Yleissopimuksen ja sen lisäpöytäkirjan tarkoittama yhteistyö on harkinnanvaraista siten, että seuraamuksen täytäntöönpanon siirtämiseen tarvitaan sekä tuomiovaltion että täytäntöönpanovaltion suostumus ja tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta myös tuomitun henkilön suostumus. Yleissopimusta sovellettaessa on Suomessa lähdetty siitä, että Suomi ei voi ottaa vastaan muissa sopimusvaltioissa hoitoseuraamukseen tuomittuja Suomen kansalaisia eikä esittää hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa muille sopimusvaltioille johtuen edellä selostetuista täytäntöönpanolain rajoituksista.

Euroopan unionissa on vuodesta 2005 valmisteltu Itävallan, Ruotsin ja Suomen aloitteeseen perustuvaa ehdotusta neuvoston puitepäätökseksi vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen ulottamisesta vankeusrangaistuksiin ja vapaudenmenetyksen käsittäviin toimenpiteisiin (jäljempänä tuomittujen siirtoa koskeva puitepäätös). Puitepäätöksen sisällöstä saavutettiin yhteinen näkemys helmikuussa 2007 pidetyssä oikeus- ja sisäasiainneuvostossa. Puitepäätöksen tarkoituksena on korvata vuoden 1983 yleissopimuksen mukainen järjestelmä Euroopan unionin jäsenvaltioiden välisissä suhteissa. Puitepäätöksen soveltamisalaan kuuluvat myös tuomioistuimen määräämät vapaudenmenetyksen käsittävät hoitoseuraamukset. Lähtökohtaisesti puitepäätöksen säännökset ovat velvoittavia siten, että jäsenvaltiolla on velvollisuus panna täytäntöön toisen jäsenvaltion tuomioistuimen määräämät seuraamukset. Puitepäätökseen sisältyy kuitenkin säännös, jonka mukaan hoitoseuraamuksen täytäntöönpanosta on mahdollisuus kieltäytyä, jos seuraamuksen täytäntöönpano ei olisi mahdollista täytäntöönpanovaltion terveydenhuolto- tai oikeusjärjestelmän mukaan. Puitepäätös on määrä hyväksyä lopullisesti loppuvuodesta 2007 tai alkuvuodesta 2008. Puitepäätöksen mukaan jäsenvaltioiden on pantava puitepäätöksen säännökset täytäntöön kolmen vuoden kuluessa puitepäätöksen voimaantulosta.

Suomi on liittynyt rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevaan eurooppalaiseen yleissopimukseen (SopS 32/1971). Sopimus sisältää määräyksiä rikoksesta epäillyn tai syytetyn luovuttamisesta rikosoikeudenkäyntiä varten sekä vankeusrangaistukseen tai vapaudenmenetyksen käsittävään turvaamistoimenpiteeseen tuomitun henkilön luovuttamisesta rangaistuksen tai turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanoa varten. Yleissopimus ei velvoita luovuttamaan omia

kansalaisia. Suomen ja muiden sopimusosapuolten välillä ei ole esiintynyt tapauksia, joissa olisi ollut kyse luovuttamisesta hoitoseuraamusten täytäntöönpanoa varten. On tulkinnanvaraista, voidaanko hoitoseuraamuksia ylipäätään pitää vapaudenmenetyksen käsittävänä turvaamistoimenpiteenä. Sopimuksen selitysmuistiossa ei selvennetä turvaamistoimenpiteen käsitettä. Toisaalta sopimuksessa on käytetty eri ilmaisua kuin vuoden 1983 yleissopimuksessa, jossa puhutaan vapaudenmenetyksen käsittävästä toimenpiteestä, joka on turvaamistoimenpidettä laajempi käsite ja, jonka on tulkittava kattavan myös hoitoseuraamukset. Korkein oikeus on kuitenkin jäljempänä selostetussa luovuttamista koskevassa ratkaisussaan tulkinnut vapaudenmenetyksen käsittävän turvaamistoimenpiteen ulottuvan myös rikosperusteiseen hoitoseuraamukseen.

Euroopan unionin jäsenvaltioiden välinen luovutusyhteistyö perustuu neuvoston puitepäätökseen eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä (2002/584/YOS, jäljempänä eurooppalainen pidätysmääräys). Lähtökohtaisesti eurooppalainen pidätysmääräys velvoittaa luovuttamaan myös omia kansalaisia, mutta sallittua on se, että syytetoimenpiteitä varten tapahtuvan oman kansalaisen luovuttamisen ehdoksi asetetaan, että henkilö palautetaan kotivaltioonsa suorittamaan hänelle mahdollisesti tuomittu vapausrangaistus tai turvaamistoimenpide. Jäsenvaltio voi myös kieltäytyä luovuttamasta omia kansalaisiaan rangaistuksen tai turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanoa varten. Tällaisissa tilanteissa luovuttamisesta kieltäytyvällä jäsenvaltiolla on velvollisuus panna täytäntöön toisessa jäsenvaltiossa määrätty vapausrangaistus tai turvaamistoimenpide. Suomi on saattanut voimaan puitepäätöksen velvoitteet lailla rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä (1286/2003, jäljempänä EU-luovuttamislaki). Lain mukaan oikeudenkäyntiä varten tapahtuvan Suomen kansalaisen luovuttamisen ehdoksi tulee asettaa se, että henkilö palautetaan Suomeen vankeusrangaistuksen tai turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanoa varten. Suomi ei myöskään luovuta omia kansalaisiaan vastoin heidän tahtoaan vankeusrangaistuksen tai vapaudenmenetyksen käsittävän turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanoa varten. Korkeimmassa oikeudessa on käsitelty eurooppalaisen pidätysmääräyksen soveltamisesta hoitoseuraamuksiin aiheutunutta tulkintatilannetta (KKO 2005:139). Tapauksessa Tukholman käräjäoikeus oli tuominnut Suomen kansalaisen pahoinpitelystä oikeuspsykiatriseen hoitoon, jonka tarpeellisuus oli määrätty arvioitavaksi kuuden kuukauden välein. Häntä pyydettiin luovutettavaksi Ruotsiin seuraamuksen täytäntöönpanoa varten. Korkein oikeus katsoi, että luovuttamiselle oli olemassa ehdoton kieltäytymisperuste, koska luovutettavaksi pyydetty henkilö halusi suorittaa seuraamuksen Suomessa. Korkein oikeus määräsi seuraamuksen pantavaksi täytäntöön Suomessa ja

muunnettavaksi Suomen lain mukaiseksi seuraamukseksi siten kuin siitä erikseen säädetään. Koska täytäntöönpanolaki ei mahdollista vieraassa valtiossa määrätyn vapaudenmenetysseuraamuksen muuntamista muuksi kuin vankeusrangaistukseksi, korkeimman oikeuden ratkaisusta seurasi, että Ruotsissa määrätty hoitoseuraamus oli pantava Suomessa täytäntöön vankeusrangaistuksena.

Pohjoismaiden välillä on joulukuussa 2005 allekirjoitettu rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskeva Pohjoismaiden välinen sopimus (jäljempänä pohjoismainen pidätysmääräys). Se vastaa pääosin eurooppalaista pidätysmääräystä. Pohjoismaiseen pidätysmääräykseen on sisällytetty vankeusrangaistusten lisäksi myös muut vapaudenmenetyksen käsittävät toimenpiteet, sisältäen rikosperusteiset hoitoseuraamukset. Pohjoismaisen pidätysmääräyksen mukaan täytäntöönpanoviranomainen voi kieltäytyä pohjoismaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta, jos pidätysmääräys on annettu vapaudenmenetyksen käsittävän rangaistuksen tai muun vapaudenmenetystä koskevan toimenpiteen täytäntöönpanoa varten ja etsitty henkilö oleskelee täytäntöönpanovaltiossa, on sen kansalainen tai asuu siellä, ja täytäntöönpanovaltio sitoutuu panemaan kyseisen rangaistuksen tai toimenpiteen täytäntöön kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti. Pohjoismaisen pidätysmääräyksen voimaansaattamista koskeva hallituksen esitys on annettu eduskunnalle elokuussa 2007 (HE 51/2007 vp). Esityksessä ehdotetaan, että pohjoismainen pidätysmääräys saatettaisiin voimaan säätämällä erillinen laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä. Ehdotettu laki sisältää sekä aineelliset että menettelylliset säännökset rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja Pohjoismaiden välillä. Ehdotetut säännökset esitetään tuleviksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2008. Säännösten voimaantultua Suomi on sopimuksessa edellytetyissä tapauksissa velvollinen joko luovuttamaan sopimuksen tarkoittamaan hoitoseuraamukseen tuomitun henkilön täytäntöönpanovaltioon tai panemaan itse hoitoseuraamuksen täytäntöön.

2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomainen lainsäädäntö

Tässä jaksossa selostetaan ensinnäkin muiden maiden kansallista lainsäädäntöä hoitoseuraamusten määräämisen edellytyksistä ja menettelystä. Kansainvälinen vertailu on osin liitteenä myös sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistiossa 2005:20. Toiseksi selostetaan vuoden 1983 yleissopimukseen liittyneiden valtioiden ratkaisuja siltä osin kuin kyse on hoitoseuraamusten täytäntöönpanosta.

Hoitoseuraamuksia koskeva ulkomainen lainsäädäntö

Ruotsi

Ruotsin rikoslain (brottsbalk) 30 luvun 6 §:n (1991:1138) mukaan vakavan mielenterveyden häiriön alaisena toiminutta rikoksentekijää ei saa tuomita vankilaan. Hänet voidaan kuitenkin tuomita muuhun seuraamukseen. Hänet voidaan myös jättää seuraamukseen tuomitsematta, jos oikeus katsoo, ettei seuraamusta tule tuomita. Psyykkisesti häiriintyneille lainrikkojille määrättäviä seuraamuksia koskevan ministeriön julkaisun (DS 2007:5) mukaan mainittua rikoslain säännöstä ehdotetaan muutettavaksi. Ehdotuksen mukaan pääsääntö ei enää olisi se, että vakavan mielenterveyden häiriön alaisena toiminutta rikoksentekijää ei saa tuomita vankilaan vaan, että tällaisille rikoksentekijöille voidaan seuraamuksena tuomita muu seuraamus kuin vankeusrangaistus. Toisin sanoen muutoksella mahdollistettaisiin vankeusrangaistuksen määrääminen myös vakavan mielenterveyden häiriön alaisena olleelle rikoksentekijälle. Julkaisun mukaan muun seuraamuksen tulisi kuitenkin olla ensisijainen valinta. Vankeusrangaistus voisi tulla kyseeseen tilanteissa, joissa vankeusrangaistuksen määräämiselle on olemassa erityinen syy. Vankeusrangaistus voitaisiin määrätä tilanteessa, jossa henkilö on syyllistynyt erittäin vakavaan rikokseen ja samanaikaisesti tarve psykiatriselle hoidolle on vähäinen. Tällaisten tilanteiden arviointi on sidottu rangaistusasteikkoon. Vakavan mielenterveyden häiriön alaisena toiminutta rikoksentekijää ei saa tuomita vankilaan, jos rangaistus alittaa neljän vuoden vankeusrangaistuksen rajan. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon teon ja mielenterveyden häiriön välinen yhteys sekä myös se, onko kyseessä uusintarikos. Julkaisussa mainitaan esimerkki, jonka mukaan, jos henkilö itse aiheuttaa suhteessa tekoon itselleen esimerkiksi juopumustilan tai muun vastaavan tilan, on erityisiä syitä tuomita hänet vankilaan. Sellaiset rikoksentekijät, joilta on puuttunut kyky arvioida rikollisen teon seuraamukset ja, jotka ovat enemmän psykiatrisen hoidon tarpeessa, tulisi ehdotetun muutoksen jälkeen edelleen määrätä hoitoon. Ehdotettujen muutosten on tarkoitus tulla voimaan 1 päivänä heinäkuuta 2008.

Ruotsin rikoslain 31 luvun 3 §:n mukaan oikeus voi määrätä vakavasta mielenterveyshäiriöstä kärsivän rikoksentekijän oikeuspsykiatriseen hoitoon. Hoitoseuraamus on kytketty rikoksen vakavuuteen. Psykiatriseen sairaalahoitoon voidaan tuomita vain sellaisen rikoksen johdosta, joka olisi normaalioloissa johtanut vankeuteen. Rikoslaissa ei ole määritelty syyntakeettomuudesta tai alentuneesta syyntakeisuudesta, vaan rangaistusten mittaamissäännöksissä tuomioistuimelle on jätetty mahdollisuus lieventää rangaistusta, jos henkilön kyky kontrolloida käyttäytymistään on

mielenterveydellisistä tai muista vastaavista syistä alentunut. Psyykkisesti sairaiden rikoksentekijöiden hoitoa koskee myös vuonna 1992 voimaan tullut laki oikeuspsykiatrisesta hoidosta (1991:1129 lag om rättpsykiatrisk vård). Sen mukaan tuomioistuin päättää syytetyn tuomitsemisesta psykiatriseen hoitoon. Ruotsin oikeuspsykiatrisista potilaista vajaat 40 prosenttia on varsinaisesti mielisairaita, muut ovat persoonallisuushäiriöistä, päihdeongelmista ja muista vastaavista häiriöistä kärsiviä potilaita.

Tanska

Tanskan kriminaalipotilaita koskeva lainsäädäntö sisältyy vuonna 1930 säädettyyn rikoslakiin. Rikoslain 16 §:n mukaan henkilöä ei voida rangaista, jos hän on syytteenalaisen teon aikaan ollut syyntakeeton johtuen mielisairaudesta, siihen verrattavasta tilasta tai vaikea-asteisesta kehitysvammaisuudesta. Tällaisissa tilanteissa henkilö useimmiten määrätään hoitoon rikoslain 68 §:n mukaisesti. Sairaalahoitoon määräämisestä ja hoidosta poispääsemisestä päättää tuomioistuin.

Norja

Norjassa otettiin käyttöön vuonna 2002 uusi mielisairaita rikoksentekijöitä koskeva kriminaalilainsäädäntö. Jos henkilö on ollut syytteenalaisen teon hetkellä psykoottinen, tiedottomassa tilassa tai vaikea-asteisesti kehitysvammainen, häntä ei voida pitää syyntakeisena. Jos kysymyksessä on kuitenkin tietynlainen väkivaltarikos ja uusimiselle on selkeä riski, syytetty voidaan tuomita psykiatriseen hoitoon tai kehitysvammaishuoltoon. Rikoslain 39 §:n mukaan psykoottistasoisesti psyykkisesti sairas syyntakeettomaksi oikeudessa todettu henkilö voidaan tuomita psykiatriseen hoitoon. Kehitysvammaisen määräämisestä pakkohoitoon säädetään rikoslain 39 a §:ssä. Tilanteissa, joissa henkilö ei ole psykoottinen, mutta hän on kuitenkin sillä tavalla sairas, että sairauden katsotaan alentaneen hänen kykyään ymmärtää syytteenalaista tekoaan, tuomiota voidaan mielentilalausunnon johtopäätelmistä riippuen alentaa rikoslain 56 c §:n mukaan. Tuomiota ei pidetä rangaistuksena, vaan terveydenhuollon viranomaisille annettuna tuomioistuimen määräyksenä antaa tällaisille henkilöille asianmukaista terveydenhuoltoa. Oikeuden määräys pitää vahvistaa oikeuden toimesta joka kolmas vuosi.

Islanti

Islannissa rikoksentekijää ei voi tuomita vankilaan, jos hänen katsotaan olleen syytteenalaisen teon aikana psykoottistasoisesti häiriintynyt. Lievempiasteinen psyykkinen häiriintyneisyys voi vaikuttaa seuraamusta lieventävästi. Islannissa tuomioistuin päättää henkilön määräämisestä psykiatriseen hoitoon. Käytännöksi on muodostunut, että anottaessa oikeudelta lupaa hoidon lopettamiseksi henkilön terveydentilasta pyydetään uusi lääkärinlausunto. Tuomioistuin voi päättäessään hoidon lopettamisesta asettaa hoidon lopettamisen ehdoksi esimerkiksi velvoitteen tarpeelliseksi katsotun lääkityksen käyttämisestä avohoidosta.

Iso-Britannia

Iso-Britanniassa kriminaalipotilaita koskeva lainsäädäntö sisältyy pääosin mielenterveyslakiin. Rikoksesta syytetyn henkilön voidaan katsoa olevan syyntakeeton mielisairauden perusteella. Lievempi psyykkinen häiriintyneisyys saattaa johtaa tuomion alenemiseen. Murhasta ainoa mahdollinen tuomio on kuitenkin elinkautinen vankeusrangaistus. Silloin, kun mielisairas henkilö on syytettynä murhasta, puolustus yleensä vetoaa henkirikoslakiin (Homicide Act 1957), jolloin syytetyn syyntakeisuus voidaan todeta alentuneeksi ja murha sen myötä tapoksi. Kun kysymys on rikosnimikkeestä tappo, tuomioistuin voi soveltaa useita eri rangaistuksia ja näin myös sairaalaan sijoittaminen mielenterveyslain mukaan on mahdollista. Tuomioistuimella on oikeus määrätä psyykkisesti häiriintynyt tuomittu sairaalahoitoon mielenterveyslain 37 §:n perusteella. Tällöin kyseessä tulee olla rikos, josta normaalisti seuraisi vankeusrangaistus, ja hoitomääräys siis korvaa vankeus- tai muun vastaavan rangaistuksen. Henkilön päädiagnoosin tulee olla mielisairaus, vaikea-asteinen kehitysvammaisuus tai psykopaattinen persoonallisuuden häiriytyneisyys. Hoitoon määräyksellä henkilö siirtyy rangaistussysteemistä sairaalasysteemiin ja samalla terveydenhoitoviranomaisten ratkaisuvallan piiriin. Henkilöä voidaan pitää hoidossa kuusi kuukautta, ellei hoitava psykiatri tee päätöstä hoidon jatkamisesta.

Saksa

Saksan rikoslaissa on säädetty, että vain tekonsa suhteen syyntakeinen henkilö voidaan tuomita teostaan rangaistukseen. Syyntakeisella henkilöllä tarkoitetaan sellaista, joka on rikosta tehdessään ymmärtänyt tekonsa oikeudenvastaisuuden ja ollut vapaa päättämään rikoksen tekemisestä tai tekemättä jättämisestä. Henkilö on syyntakeeton, jos henkilö on ollut teon aikana kykenemätön

ymmärtämään käytöksensä oikeudenvastaisuutta tai toimimaan ymmärryksensä mukaisesti johtuen psykoosista tai vastaavanlaisesta vakavasta mielenterveyden häiriöstä, syvästä tajunnanhäiriöstä, vajaamielisyydestä tai muun tyyppisestä vakavasta mielenterveyden poikkeavuudesta. Saksassa sellaiset henkilöt, jotka eivät ymmärrä tekonsa oikeudenvastaisuutta ja ovat vaarallisia, määrätään ajaltaan rajoittamattomaan seuraamukseen. Toisaalta henkilöt, jotka ymmärtävät tekonsa oikeudenvastaisuudet, tuomitaan ajallisesti rajoitettuun rangaistukseen. Saksalainen järjestelmä mahdollistaa henkilön tarpeista lähtevän terveydenhoidon rangaistuksen sijasta ja pyrkii samalla suojelemaan yhteiskuntaa mahdollisilta uusilta rikoksilta. Oikeus voi edellytysten täyttyessä määrätä rikoksentekijän rikoslain 64 §:n mukaisesti hoitoon. Jos henkilön kyky ymmärtää tekonsa oikeudenvastaisuutta on tekohetkellä ollut huomattavasti alentunut, hänen rangaistustaan voidaan lieventää rikoslain 49 §:n mukaisesti. Hänet voidaan myös määrätä hoidon jälkeen toteutettavaan ”täydentävään vankeuteen”. Saksassa liittovaltion lait säätävät hoitotoimenpiteiden valmistelusta ja loppuunsaattamisesta, mutta näiden säännösten toteutus riippuu osavaltion laeista. Jotkut osavaltiot ovat yhdistäneet kriminaalipotilaiden hoitoonohjauksen ja hoidon yleisiin mielisairaita koskeviin lakeihin, osalla on erillinen lainsäädäntö siviili- ja kriminaalipotilaille.

Itävalta

Itävallassa syyntakeisuuden edellytyksenä on “halu vahingoittaa”. Rikoslain 11 §:n mukaan henkilöstä tekee syyntakeettoman toiminnan kontrollikyvyn puuttuminen rikoksentekohetkellä, joka johtuu orgaanisesta psykoosista, vakavasta kehitysvammasta tai muusta vastaavasta sairaalloisesta mielentilasta. Alentuneesta syyntakeisuudesta ei ole mainintaa lainsäädännössä. Kun syytetty henkilö julistetaan syyntakeettomaksi, häntä ei voi rangaista, vaan hänet määrätään tuomioistuimen päätöksellä tahdosta riippumattomaan hoitoon. Oikeusministeriön vastuulla on päättää, miten ja minne syytetty sijoitetaan hoitoon. Alueellinen rikostuomioistuin tarkistaa kerran vuodessa jokaisen mielenterveysongelmien takia vankilan sijasta hoitoon ohjatun henkilön mielentilan.

Alankomaat

Alankomaissa mieleltään sairaat rikoksentekijät pyritään saamaan hoidon piiriin rikoslain 37 §:n perusteella. Alankomaissa on viisi syyntakeisuusluokkaa: syyntakeinen, kolme alentuneen syyntakeisuuden luokkaa ja syyntakeeton. Kun henkilö on syytteessä vakavasta rikoksesta ja hänen oletetaan kärsineen teon aikaan mielisairaudesta tai esimerkiksi ”patologisesta mielentilasta”, jonka vuoksi hän ei ehkä ole täysin syyntakeinen, tuomioistuin voi pyytää hänen mielentilansa arviointia.

Syyntakeisuuden lisäksi arvioinnissa otetaan kantaa häiriön ja teon väliseen yhteyteen. Jos henkilön syyntakeisuus on alentunut tai hän on syyntakeeton ja, jos hän on lisäksi vaarallinen, oikeus voi määrätä hänen kohdallaan otettavaksi käyttöön niin sanotun TBS-määräyksen (placing at disposal). Tavallisesti henkilö saa tällöin ensin kärsittäväkseen tuomion ja vasta kärsittyään tietyn osan tuomiosta hänet siirretään TBS-hoidon piiriin. Tuomion pituus riippuu henkilön syyntakeisuuden asteesta, ja selvästi psykoottiset henkilöt pyritään siirtämään sairaalahoitoon mahdollisimman pian vakavienkin väkivallantekojen jälkeen.

Ranska

Ranskan nykyinen rikoslaki sisältää vain täyden syyntakeisuuden tai sen täyden puutteen käsitteet, jotka määritellään 122-1 §:ssä. Alentuneesta syyntakeisuudesta ei ole mainintaa. “Syyntakeisuuden puutetta” ei ole määritelty laissa tarkasti, eikä laki myöskään sisällä tarkkoja ohjeita psykiatreille siitä, miten mielentilatutkimus tulisi suorittaa ja, kuinka johtopäätökset muodostetaan. Ranskan lainsäädännössä ei ole erityisiä sääntöjä mielisairaiden potilaiden hoidosta, mutta heihin sovelletaan vastentahtoisesti laitokseen sijoittamiseen liittyviä säännöksiä. Nykyisessä lainsäädännössä on puute, joka näkyy jokapäiväisessä käytännössä. Siviili- tai kriminaalipotilaalla on nimittäin mahdollista kieltäytyä hoidosta, eikä ole olemassa selviä säädöksiä, jotka antaisivat lääkäreille luvan toteuttaa hoitoja edes suljetuilla osastoilla.

Belgia

Belgiassa mielisairaiden rikoksentekijöiden hoitoa ja heidän sijoittamista laitokseen koskevat säännökset sisältyvät sosiaalisen suojelun lakiin vuodelta 1964 (the Social Protection Act), joka koskee normaalista poikkeavia rikollisia, taparikollisia sekä tiettyjä seksuaalirikollisia. Laissa on säädelty myös syyntakeettomuuden ehdot. Jos henkilö on syyntakeeton, otetaan hänet turvasäilöön laitokseen. Turvasäilöön sulkeminen ei ole rangaistus vaan ennemminkin yhteiskunnan suojeluun tähtäävä toimenpide, joka voidaan määrätä ennalta määrittelemättömäksi ajaksi. Oikeus tekee turvasäilöön sulkemispäätöksen, joka perustuu laajaan psykiatriseen mielentilalausuntoon. Tämän jälkeen eristettyä henkilöä koskevat päätökset (sijoituspäätös, päätökset henkilön pääsystä vapaalle, lopullinen vapauttaminen) tekee tällä hetkellä Sosiaalisen suojelun komitea (Commission de Défense sociale). Lainsäädäntöä on tietyiltä osin muutettu lailla 21 päivänä huhtikuuta 2007 (julkaistu virallisessa lehdessä 13 päivänä heinäkuuta 2007). Muutokset eivät ole vielä tulleet voimaan. Suurin muutos koskee viranomaisiin kohdistuvaa sääntelyä. Kuten edellä on todettu tällä

hetkellä säilöön sulkemispäätöksen jälkeiset päätökset tekee Sosiaalisen suojelun komitea. Tulevaisuudessa tällaiset päätökset tulee tekemään uusi oikeusviranomainen, Tribunal D'application des Peines. Belgiassa ulkomaisten päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta säätää tuomittujen siirtämistä koskeva lainsäädäntö vuodelta 1990 (tehty 23 päivänä toukokuuta 1990). Yllä selostetulla lainmuutoksella ei ole tarkoitus tehdä muutoksia ulkomaisten päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevaan lainsäädäntöön, vaan tätä koskevien säännösten tarkistaminen saattaa tulla ajankohtaiseksi sitten, kun tuomittujen siirtoa koskeva puitepäätös saatetaan voimaan.

Luxemburg

Luxemburgissa tahdonvastainen hoito kuuluu mielenterveyslain piiriin. Vuonna 2000 laki muutettiin koskemaan myös mielisairaiden rikollisten hoitoonohjausta. Mielisairaus määritellään mielenterveyslain 71 §:ssä ja käsitteistö kattaa kaikki lääketieteelliset määritelmät mielisairauksista, kuitenkaan niitä tarkemmin luettelematta. Säännökset vastaavat Ranskan rikoslain säännöksiä. Laitoshoidosta kotiuttamisen jälkeen ehdollinen valvonta ja avohoito jatkuvat. Erityiskomissio päättää tämän jakson kestosta. Jos ehtoja ei noudateta tai henkilö käyttäytyy jälleen vaarallisesti, hänet palautetaan takaisin laitoshoitoon.

Portugali

Portugalissa mielisairaita rikoksentekijöitä koskeva lainsäädäntö sisältyy rikoslakiin, jossa on eritelty rangaistus ja turvatoimet, joista ensimmäinen koskee syyntakeisia rikoksentekijöitä ja jälkimmäistä sovelletaan syyntakeettomiin rikoksentekijöihin. Kun kysymys on turvatoimista, henkilöä pyritään hoitamaan, jotta vaarallinen käytös ei jatkuisi. Laki sisältää termin psyykkinen poikkeavuus, jota ei ole määritelty tarkasti, mutta se sisältää kaikentyyppiset mielisairaudet. Portugalin lainsäädännössä on neljä syyntakeisuuden tasoa: täysi syyntakeisuus, hieman alentunut syyntakeisuus, alentunut syyntakeisuus ja syyntakeettomuus. Selvityksen syytetyn mielentilasta tekevät kansallisen instituutin nimeämät asiantuntijapsykiatrit. Lain mukaan tuomarit eivät ole vapaita määräämään täysin asiantuntijoiden lausuntoa vastaan. Tuomari voi kuitenkin pyytää selvennystä tai uutta lausuntoa. Näin pyritään luomaan tasapainoa lääketieteellisen ja oikeudellisen päätöksenteon välille.

Espanja

Espanjassa uudistettiin rangaistuslainsäädäntöä vuonna 1996 ja samalla säädettiin ensimmäistä kertaa säädöksiä oikeuslääketieteellisestä vangitsemisesta. Mielisairaudesta kärsivä syytetty määrätään yleensä rangaistuslaitokseen, hänen kunnostaan riippuen joko yleiselle vankiosastolle tai lääkinnälliselle osastolle. Asiantuntijalausunto ei ole tuomioistuinta sitova, mutta tuomion tulee perustua todistettuihin faktoihin ja heijastaa olosuhteita, jotka ovat voineet vaikuttaa rikoksentekohetkellä henkilön syyntakeisuuteen. Tuomio voi sisältää syyntakeisuuden puutteen tai muita lieventäviä asianhaaroja. Häiriön ollessa vakava ja mahdollisesti pysyvä, vanki laitetaan tarkkailuun ja lääkärin tutkimuksiin. Hoidosta vapautumisen jälkeen henkilö siirtyy käyttämään julkisia terveydenhoitopalveluita.

Kreikka

Kreikassa mielisairaita rikostentekijöitä koskeva lainsäädäntö sisältyy yleiseen rikoslainsäädäntöön, eikä erityistä mielenterveyslakia ole. Jos oikeus toteaa henkilön syyntakeettomaksi ja vaaralliseksi, hänet siirretään julkisen sairaalan holhoukseen. Holhouksen tarve on tarkistettava kolmen vuoden välein. Jos syyntakeisuuden katsotaan alentuneen ja henkilöä pidetään vaarallisena, hänet sijoitetaan hoitoon oikeuspsykiatriseen sairaalaan tai vankilaan. Tätä määräystä ei käytetä naisille, sillä oikeuspsykiatriset sairaalat ovat tarkoitettu ainoastaan miehille. Mielentilatutkimuksen tekee vähintään kaksi psykiatria, jotka valitaan oikeuden kullekin alueelle laatimasta asiantuntijoiden listasta. Lopullisen päätöksen tekevät oikeuden tuomarit, joita asiantuntijaraportti ei velvoita. Myös hoidon lopettamisesta ja keskeyttämisestä päättää oikeusviranomainen.

Hoitoseuraamuksiin liittyvää kansainvälistä yhteistyötä koskeva ulkomainen lainsäädäntö

Kuten edellä on todettu, vuoden 1983 yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien tuomioistuimen määräämien vapaudenmenetysten käsittävien toimenpiteiden on tulkittu sisältävän myös rikosperusteiset hoitoseuraamukset. Sopimuksessa tarkoitettu yhteistyö on harkinnanvaraista. Neuvoteltaessa pohjoismaisesta pidätysmääräyksestä kävi ilmi, että kaikissa muissa pohjoismaissa on nykyisin mahdollista panna täytäntöön rikosperusteinen hoitoseuraamus sekä kansainvälisten yhteistyöinstrumenttien mukaisin edellytyksin pyytää hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa muilta valtioilta. Yleisesti ottaen sellaisissa vuoden 1983 yleissopimukseen liittyneissä valtioissa, joissa hoitoseuraamuksen määrää rikosasian ratkaissut tuomioistuin, on mahdollista järjestää

hoitoseuraamuksen täytäntöönpano toisen sopimusvaltion pyynnöstä sopimuksessa määritellyissä tilanteissa ja vastaavasti pyytää hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa vieraalta valtiolta. Saatujen tietojen mukaan hoitoseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvä kansainvälinen yhteistyö on kuitenkin käytännössä vähäistä. Ongelmana on tuotu esiin erityisesti järjestelmien erilaisuus hoitoon määräämisen edellytysten ja hoidon toteuttamisen suhteen.

Hoitoseuraamusten täytäntöönpanoon sovellettavan menettelyn osalta sopimuksen 9 artikla mahdollistaa vieraassa valtiossa tuomitun seuraamuksen täytäntöönpanon jatkamisen tai sen muuntamisen. Hoitoseuraamusten osalta sallittua on toisaalta olla noudattamatta kumpaakaan mainituista menettelystä. Sopimuksen 9 artiklan 4 kohdan mukaan tällaisen sopimusvaltion on Euroopan neuvoston pääsihteerille osoittamassaan selityksessä ilmoitettava, mitä menettelyä se noudattaa hoitoseuraamusten täytäntöönpanossa. Kyseiseen sopimusmääräykseen perustuvan selityksen ovat antaneet Irlanti, Islanti, Israel, Malta ja Norja. Irlannin ja Israelin antamissa selityksissä valtiot ilmoittavat valmiutensa soveltaa sopimusta henkilöihin, jotka tuomioistuimen päätöksellä on määrätty tahdosta riippumattomaan hoitoon. Maltan selityksessä on soveltuvan menettelyn osalta viittaus mielenterveyslainsäädäntöön. Islanti ja Norja ovat varanneet selityksellä mahdollisuuden sijoittaa psyykkisesti sairaat henkilöt pakkolaitoksen tai sairaalahoitoon.

2.3. Nykytilan arviointi

Nykytilanne on kansainvälistä yhteistyötä ajatellen ongelmallinen. Vaikka hallinto-oikeuden päätös jatkaa syyntakeettomalle määrättyä tahdosta riippumatonta sairaalahoitoa tulkittaisiin vuoden 1983 yleissopimuksessa tarkoitetuksi tuomioistuimen määräämäksi seuraamukseksi, niin täytäntöönpanolain rajoitukset vankeusrangaistuksiin sulkevat nykyisin pois tällaisen yhteistyön.

Seurauksena hoitoseuraamusten kansainvälistä täytäntöönpanoa koskevan lainsäädännön puuttumisesta Suomessa on se, että vieraassa valtiossa hoitoon määrätyllä Suomen kansalaisella tai Suomessa pysyvästi asuvalla ulkomaalaisella henkilöllä ei ole mahdollisuutta saada hänelle määrättyä hoitoa kansalaisuus- tai asuinvaltiossaan. Erityisen ongelmallisia ovat eurooppalaiseen pidätysmääräykseen liittyvät tilanteet, joissa pidätysmääräyksen perusteena on tahdosta riippumaton hoitoseuraamus, jota täytäntöönpanovaltiossa ei pystytä panemaan täytäntöön. Kuten edellä olevasta ilmenee, korkeimman oikeuden ratkaisusta seurasi, että luovutuspyynnön tarkoittama hoitoseuraamus oli pantava Suomessa täytäntöön Suomen lain mukaisena vankeusrangaistuksena.

Nykytilanne ei ole tyydyttävä myöskään niitä tilanteita ajatellen, jolloin Suomessa vieraan valtion kansalaiselle määrätty hoitoseuraamus olisi tarkoituksenmukaista jättää järjestettäväksi vieraassa valtiossa. Kansalliset säännökset myös tähän suuntaan tapahtuvasta yhteistyöstä puuttuvat.

Toisaalta tapauksia, joissa olisi ilmennyt tarve valtioiden väliseen yhteistyöhön hoitoseuraamusten täytäntöönpanemiseksi, on ollut harvoin. Useimmiten kyse on ollut pohjoismaiden välisistä tilanteista. Tapausten vähäisyydestä huolimatta uutta lainsäädäntöä tarvittaisiin edellä selostettujen epäkohtien korjaamiseksi. Rikokseen syyllistyneen henkilön yhteiskuntaan sopeutumista ja hoidon tarkoitusta ajatellen hoitoseuraamus pitäisi voida siirtää henkilön kansalaisuus- tai asuinvaltioon ja siten, että seuraamus olisi täytäntöönpantavissa hoitona eikä vankeutena. Tähänastisten siirtopyyntöjen vähäinen määrä ei myöskään välttämättä anna oikeaa kuvaa säännösten tarpeellisuudesta sikäli, että syynä siihen, että esimerkiksi Ruotsista ei juurikaan esitetä hoitoseuraamukseen tuomittujen Suomen kansalaisten siirtämistä Suomeen, on se, että viranomaisten tiedossa on se, että Suomi ei nykyisin voi tällaisia hoitoseuraamuksia panna täytäntöön.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan voimassaolevan lainsäädännön täydentämistä säännöksillä, jotka mahdollistaisivat ensinnäkin sen, että Suomessa voitaisiin panna täytäntöön vieraassa valtiossa rangaistukseen tuomitsematta jätetylle määrätty hoitoseuraamus. Toiseksi lakiin otettaisiin säännökset, joiden mukaan myös Suomessa tällaisen hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa olisi mahdollista pyytää vieraalta valtiolta. Mahdollistamalla hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirto hoitoon määrätyn henkilön kotivaltioon voitaisiin edistää henkilön sosiaalista kuntoutumista ja sopeutumista yhteiskuntaan. Lisäksi tavoitteena on saattaa kansallinen lainsäädäntö vastaamaan kansainvälisessä yhteistyössä ilmenneitä tarpeita.

Lainsäädännöllä mahdollistettaisiin kansainvälinen yhteistyö hoitoseuraamusten täytäntöönpanemiseksi siten, että yhteistyö olisi mahdollista Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä sekä myös suhteessa muihin Euroopan unionin jäsenvaltioihin ja Euroopan unionin ulkopuolisiin valtioihin. Pohjoismaiseen täytäntöönpanolakiin ei kuitenkaan tässä yhteydessä esitetä muutoksia, koska sen muuttamisesta ei ole toistaiseksi tehty päätöstä pohjoismaiden välillä. Toisaalta estettä ei olisi sille, että täytäntöönpanolakiin ehdotettuja säännöksiä voitaisiin soveltaa myös suhteessa muihin pohjoismaihin.

Säännökset soveltuisivat sekä niihin tilanteisiin, joissa vieraassa valtiossa määrätty hoitoseuraamus pyydetään täytäntöönpantavaksi Suomessa että niihin tilanteisiin, joissa Suomessa määrätty hoitoseuraamus esitetään täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa. Uutta lainsäädäntöä sovellettaisiin myös silloin, kun hoitoseuraamuksen täytäntöönpano liittyy rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskeviin tilanteisiin. Jos siis Suomen kansalaista tai Suomessa pysyvästi asuvaa henkilöä pyydettäisiin luovutettavaksi hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa varten, tai jos hänet olisi luovutettu oikeudenkäyntiä varten ja hänet myöhemmin todettaisiin syytakeettomaksi ja tuomittaisiin hoitoseuraamukseen, niin henkilöllä olisi luovuttamislainsäädännössä säädetyin edellytyksin mahdollisuus päästä hoidettavaksi Suomeen. Luovuttamislainsäädäntöön ei toisaalta ehdoteta muutoksia. Tästä ratkaisusta seuraa se, että Suomi ei edelleenkään voisi pyytää henkilön luovuttamista Suomeen hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa varten. Tapauksia, joissa henkilö olisi rikosoikeudenkäynnin jälkeen, mutta ennen hoidon päättymistä paennut vieraaseen valtioon, ei ole käytännössä esiintynyt. Toisaalta jos tällaisia tapauksia ilmenisi, mahdollista olisi pyytää hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa asianomaisessa vieraassa valtiossa nyt ehdotettujen säännösten mukaan. Näin ollen tarvetta ei ole tehdä muutoksia luovuttamislainsäädäntöön.

Kaiken kaikkiaan ehdotuksilla pyritään siihen, että lainsäädäntö vastaisi nykyisessä kansainvälisessä yhteistyössä ilmenneitä tarpeita. Tässä vaiheessa ei ole tarkoitus esittää lainsäädäntöön tuomittujen siirtoa koskevan puitepäätöksen edellyttämiä lainmuutoksia. Ne tehtäisiin vasta kyseisen puitepäätöksen voimaansaattamisen yhteydessä puitepäätöksen lopullisen hyväksymisen jälkeen puitepäätöksessä säädetyn voimaansaattamisajan puitteissa. Ei olisi järkevää, että vain hoitoseuraamuksiin liittyvät puitepäätöksen säännökset otettaisiin huomioon tässä vaiheessa, mutta muista puitepäätöksen säännöksistä johtuvat lainsäädäntömuutokset toteutettaisiin myöhemmin. Puitepäätöksen tulevat velvoitteet otetaan kuitenkin tässäkin esityksessä siten huomioon, että ehdotetut säännökset pyritään laatimaan niin, ettei perusratkaisuja myöhemmin puitepäätöstä täytäntöönpantaessa tarvitsisi muuttaa.

Täytäntöönpanolakiin ehdotetaan tehtäväksi hoitoseuraamusten täytäntöönpanon mahdollistavat muutokset siinä laajuudessa kuin tällaisten seuraamusten täytäntöönpanoyhteistyö on voimassaolevien kansainvälisten instrumenttien mukaan mahdollista. Kuten edellä selostetusta ilmenee, vuoden 1983 yleissopimus edellyttää, että vapaudenmenetyksen käsittävän seuraamuksen on määrännyt tuomioistuin. Tästä ratkaisusta seuraa se, että Suomessa annettuihin hoitomääräyksiin, joiden täytäntöönpanoa pyydetään vieraalta valtiolta, olisi hankittava

tuomioistuimen päätös. Asian vieminen tuomioistuimeen olisi Suomen kansallisesta järjestelmästä poikkeava menettely, mutta se olisi ainoa mahdollisuus pyytää hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa vuoden 1983 yleissopimuksen mukaan siinä vaiheessa kun hoitoseuraamus on määrätty. Sopimuksessa ei toisaalta edellytetä, että hoitoseuraamuksesta olisi päättänyt rikosasian ratkaissut tuomioistuin. Edellytyksenä on vain se, että kyseessä on rikoksen johdosta päätetty vapaudenmenetyksen käsittävä toimenpide. Näin ollen estettä ei olisi sille, että siirrettäväksi esitettävän hoitoseuraamuksen vahvistaisi hallinto-oikeus, joka myös kansallisesti päättää tahdosta riippumattoman hoidon jatkamisesta rikoksen johdosta määrätyissä hoitotilanteissa eli tapauksissa, joita edeltää tuomioistuimen rikosasiassa antama päätös, jonka mukaan henkilöä ei mielentilansa vuoksi ole tuomittu rangaistukseen. Vaihtoehtona voitaisiin ajatella, että hoitoseuraamus alistettaisiin käräjäoikeuden vahvistettavaksi. Vahvistamisen voisi tehdä rikosasian ratkaissut tuomioistuin tai menettely voitaisiin keskittää esimerkiksi Helsingin käräjäoikeuteen, joka toimii yhtenä toimivaltaisena tuomioistuimena myös eurooppalaiseen pidätysmääräykseen liittyvissä asioissa. On kuitenkin otettava huomioon myös se, että Suomessa hoitoonmääräämispäätös rikosperusteisissakin tapauksissa tehdään lääketieteellisin perustein ja erillään rikosprosessista. Tähän järjestelmään ei sovellu yhtä hyvin malli, jossa päätös hoitoon määräämisestä olisi alistettava rikosasian ratkaisseen tai Helsingin käräjäoikeuden ratkaistavaksi.

Esityksessä ehdotetaan kansalliseen järjestelmään luontevimmin soveltuvaa vaihtoehtoa, jonka mukaan laissa mahdollistettaisiin Suomessa annettujen hoitomääräysten lähettäminen täytäntöönpantavaksi vieraaseen valtioon vasta siinä vaiheessa, kun hoidon jatkamisesta on olemassa hallinto-oikeuden päätös. Tällöin ei olisi ylipäätään tarvetta luoda erillistä, kansalliseen järjestelmään keinotekoisesti soveltuvaa vahvistusmenettelyä. Epäkohtana tässä järjestelyssä olisi se, että hoitoseuraamusta ei voitaisi lähettää täytäntöönpantavaksi kuin vasta siinä vaiheessa kun päätetään hoidon jatkamisesta. Toisaalta estettä ei olisi sille, että tilanteessa, jossa seuraamuksen täytäntöönpanoa olisi tarkoitus pyytää järjestettäväksi vieraassa valtiossa, hoidon jatkamispäätös esitettäisiin hallinto-oikeuden vahvistettavaksi jo hyvissä ajoin ennen kuuden kuukauden määräajan päättymistä.

Ehdotettu ratkaisumalli toisaalta edellyttää, että hallinto-oikeuden vahvistama hoitoseuraamus on tulkittavissa vuoden 1983 yleissopimuksessa tarkoitetuksi, tuomioistuimen rikoksen johdosta määräämäksi vapaudenmenetyksen käsittäväksi toimenpiteeksi. Tämä tulisi ilmetä hallinto-oikeuden ratkaisusta, esimerkiksi siten, että hallinto-oikeuden ratkaisussa olisi viittaus aikaisempaan, rikosasian ratkaisseen tuomioistuimen päätökseen. Asia voitaisiin ottaa huomioon

sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltavassa, oikeuspsykiatrisia potilaita koskevassa uudistuksessa siten, että uusissa säännöksissä edellytettäisiin, että hallinto-oikeuden hoidon jatkamispäätöksestä tulee ilmetä myös rikosasiassa annettu tuomioistuimen ratkaisu. Tästä ei välttämättä olisi edellytettävä laintasoista säännöstä, vaan asetustasoista sääntelyä olisi pidettävä riittävänä. Selkein ratkaisu olisi, että hallinto-oikeuden olisi jatkossa kaikissa tilanteissa lisättävä päätöksiinsä viittaus rikosasiassa annettuun ratkaisuun, jotta järjestelmästä ei tulisi liian monimutkainen sikäli, että hallinto-oikeus joutuisi muotoilemaan päätöksen hoidon jatkamisesta eri tavoin siitä riippuen, lähetetäänkö hoitoseuraamus täytäntöönpantavaksi vieraaseen valtioon vai ei. Tämä seikka ei toisaalta välttämättä ole hallinto-oikeuden tiedossakaan siinä vaiheessa, kun päätös hoidon jatkamisesta tehdään. Kansainvälistä yhteistyötä helpottaisi niin ikään se, että myös rikosasian ratkaisseen tuomioistuimen päätöksessä olisi viittaus hoitoonmääräämismenettelyyn tilanteissa, joissa henkilö on syyntakeettomana jätetty rangaistukseen tuomitsematta.

Yhtenä edellytyksenä vuoden 1983 yleissopimuksessa tarkoitettujen seuraamusten täytäntöönpanon siirtämiselle sopimuksen 3 artiklan 1 kohdan c -alakohdan mukaan on se, että seuraamusta on siirtämispyyntöä vastaanotettaessa suorittamatta vähintään kuusi kuukautta, ellei kyse ole määräämättömäksi ajaksi tuomitusta seuraamuksesta. Poikkeustapauksissa sopimusvaltiot voivat sopia siirtämisestä, vaikka suorittamatta olisi lyhyempi aika seuraamuksesta (2 kohta). Mielenterveyslain 17 §:ssä edellytetään, että hoitoon määrättyä saadaan hoitoon määräämistä tai hoidon jatkamista koskevan päätöksen nojalla pitää hoidossa enintään kuusi kuukautta, ellei hoitoa ennen määräajan päättymistä tehdyn tarkkailulausunnon perusteella päätetä jatkaa. Siihen nähden, että hoitoa voidaan tarkkailulausunnon perusteella määrätä jatkettavaksi, seuraamus poikkeaa vankeusrangaistuksista, joiden pituutta ei tuomioistuimen lainvoimaisen tuomion jälkeen voi muuttaa. Pidentämismahdollisuuden perusteella hoitoseuraamukseen ei myöskään välttämättä soveltuisi edellä selostettu vuoden 1983 yleissopimuksen 3(1)(c) artiklan rajoitus, jonka mukaan pääsääntöisesti siirtämiskelpoinen seuraamus on sellainen, jota on suorittamatta vähintään kuusi kuukautta. Kansallista lainsäädäntöä ei kuitenkaan hoidon keston osalta esitetä muutettavaksi pelkästään siksi, että siten helpotettaisiin mahdollisia kansainvälisiä yhteistyötilanteita, joiden kuitenkin voidaan arvioida aktualisoituvan erittäin harvoin. Yhteistyö ei myöskään kansallista lainsäädäntöä muuttamatta olisi poissuljettua, vaan Suomessa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtomahdollisuus jäisi riippumaan pyynnön vastaanottaneen valtion harkinnasta.

Ehdotettavien uudistusten rajoittamisesta kansainvälisten instrumenttien mukaan sallittuihin tilanteisiin seuraa myös se, että uudet säännökset mahdollistaisivat vain sellaiset tapaukset, joissa

rikoksesta rangaistukseen tuomitsematta jätetty henkilö on määrätty hoitoseuraamukseen. Toisin sanoen yhteistyö ei olisi mahdollista rikoksen esitutkinta- tai oikeudenkäyntivaiheessa määrättyjen hoitoseuraamusten täytäntöönpanoon. Ei olisi järkevää ulottaa säännöksiä lainvoimaisen tuomion antamista edeltävään vaiheeseen, koska kansainvälisissä instrumenteissa yhteistyön edellytyksenä poikkeuksetta on se, että siirtoesityksen perusteena on tuomioistuimen rikosasiassa antama lainvoimainen ratkaisu.

Sekä Suomeen tulevista että Suomesta lähtevistä täytäntöönpanopyynnöistä päättäisi oikeusministeriö, joka myös muissa täytäntöönpanolain kattamissa tilanteissa on toimivaltainen viranomainen päättämään pyyntöjen lähettämisestä Suomesta vieraaseen valtioon ja vastaavasti vieraan valtion Suomeen toimittamien pyyntöjen täytäntöönpanosta Suomessa. Myös vuoden 1983 yleissopimus edellyttää, että sopimuksessa tarkoitettu yhteydenpito tapahtuu oikeusministeriöiden välityksellä, jollei sopimusvaltio ole antanut tästä pääsäännöstä poikkeavaa yhteydenpitotapaa koskevaa selitystä. Suomi ei ole tällaista selitystä antanut. Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksella olisi kuitenkin keskeinen rooli hoitoseuraamuksien täytäntöönpanoa koskevia esityksiä tehtäessä ja niitä vastaanotettaessa. Oikeusministeriön olisi aina pyydettävä terveydenhuollon oikeusturvakeskukselta lausunto Suomeen lähetetyistä hoitoseuraamuspyynnöistä. Oikeusministeriö olisi myös sidottu Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen lausuntoon hoidon järjestämistä koskevilta osin. Vastaavasti terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen asiana olisi esittää oikeusministeriölle Suomessa määrätyn hoitoseuraamuksen jättämistä täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa. Terveydenhuollon oikeusturvakeskus kuitenkin tekisi oman esityksensä ennen muuta terveydenhuollollisin perustein, hoidon tarkoitusta ja henkilön kuntoutumismahdollisuuksia silmällä pitäen, kun taas oikeusministeriön asiana olisi varmistua siitä, että täytäntöönpanolain ja kansainvälisten instrumenttien edellytykset seuraamuksen täytäntöönpanon siirtämiseksi asianomaiseen vieraaseen valtioon täyttyvät.

Vuoden 1983 yleissopimusta vastaavasti täytäntöönpanolaki mahdollistaa joko vieraassa valtiossa määrätyn seuraamuksen täytäntöönpanon jatkamisen tai sen muuntamisen. Kuten edellä on todettu, vuoden 1983 sopimuksen 9 artiklan 4 kohdassa sallitaan se, että sopimusvaltio voi tahdosta riippumattomien hoitoseuraamusten kohdalla olla soveltamatta kumpaakaan. Tällaisen sopimusvaltion on Euroopan neuvoston pääsihteerille antamassaan selityksessä ilmoitettava, mitä menettelyä se hoitoseuraamusten osalta noudattaa. Sopimuksen selitysmuistion mukaan täytäntöönpanoa jatkettaessa täytäntöönpanovaltio on sidottu seuraamuksen oikeudellisen luonteen ja keston osalta tuomiovaltion päätökseen. Seuraamuksen oikeudellisella luonteella tarkoitetaan

seuraamuksen laatua esimerkiksi pakkolaitosseuraamuksena, vankeutena tai turvaamistyyppisenä vapaudenmenetyksenä. Seuraamuksen keston osalta sopimus ei ehdottomasti edellytä seuraamuksen täytäntöönpanoa samanpituisena, vaan sopimus sallii mukauttamisen (adaptation) täytäntöönpanovaltion järjestelmään. Koska Suomessa tahdosta riippumatonta hoitoa ei pidetä rikosoikeudellisena seuraamuksena, Suomen järjestelmään ei tavallaan sovellu sen enempää rangaistuksen muuntaminen kuin täytäntöönpanon jatkaminenkaan. Toisaalta taas seuraamuksen tosiasiallinen sisältö olisi psykiatrista sairaalahoitoa eli samanlaatuista hoitoa kuin mihin henkilö on tuomiovaltiossa määrätty. Tähän nähden olisi luontevaa puhua täytäntöönpanon jatkamisesta. Suomi ei voisi panna täytäntöön ajallisesti määräämätöntä hoitoseuraamusta ilman kansallisen lain mukaan tapahtuvaa arviointia hoidon jatkamisen tarpeesta. Hoidon jatkamistarve arvioitaisiin viimeistään kuuden kuukauden kuluttua hoidon aloittamisesta. Ratkaisu ei olisi ristiriidassa vuoden 1983 yleissopimuksen velvoitteiden kanssa, sillä sopimus sallii seuraamuksen mukauttamisen pituudeltaan vastaamaan täytäntöönpanovaltion lainsäädännön mukaista seuraamusta myös tilanteessa, jossa täytäntöönpanovaltio on valinnut täytäntöönpanon jatkamisen (10 artiklan 2 kohta).

Esityksessä ehdotetaan, että vieraassa valtiossa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa Suomessa jatkettaisiin. Hoitoa annettaisiin mielenterveyslain mukaisena psykiatrisena sairaalahoitona. Vain täytäntöönpanon jatkamisen mahdollistavaan ratkaisuun on päädytty ensinnäkin siksi, että täytäntöönpanolain 1 §:ään ehdotetun hoitoseuraamuksen määritelmän mukaisesti Suomessa mahdollistettaisiin vain vieraassa valtiossa rangaistukseen tuomitsematta jätetylle määrätyn psykiatrisen sairaalahoidon järjestäminen eli Suomessa annettava hoito sisällöllisesti vastaisi sitä, mihin henkilö tuomiovaltiossa on määrätty. Tarvetta ei siten olisi muuntaa seuraamusta tuomiovaltiossa määrätystä poikkeavaksi seuraamukseksi Toiseksi ratkaisu olisi sopusoinnussa tuomittujen siirtoa koskevan puitepäätöksen kanssa, jossa sallitaan vain jatkamistyyppinen täytäntöönpano mukauttamismahdollisuuksineen. Näin ollen nyt valittua ratkaisua ei tarvitsisi myöhemmin muuttaa puitepäätöstä täytäntöönpantaessa. Kolmanneksi ratkaisu olisi perusteltu siitä syystä, että ei syntyisi tilannetta, jossa Suomen vuoden 1983 yleissopimuksen 9 artiklan 4 kohdan nojalla antamaa jatkamisen ja muuntamisen poissulkevaa selitystä sovellettaisiin vastavuoroisesti niin, että myöskään Suomi ei voisi esittää hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa sellaiselle sopimusvaltiolle tai ottaa hoitoseuraamukseen määrättyä vastaan sellaisesta sopimusvaltiosta, joka puolestaan on sulkenut pois toisen menettelytavan soveltamisen. Tämä on ollut perusteena sille, että Suomi ei myöskään vankeusrangaistusten osalta ole sulkenut pois jompaakumpaa sopimuksen sallimaa täytäntöönpanotapaa (HE 81/1986 vp).

Uudet säännökset voitaisiin sijoittaa joko täytäntöönpanolakiin tai mielenterveyslainsäädäntöön. Erillisen lain säätäminen pelkästään hoitoseuraamuksiin liittyvää kansainvälistä täytäntöönpanoa varten ei olisi tarkoituksenmukaista. Säännösten sijoittamista mielenterveyslainsäädäntöön puoltaisi se, että myös kansallisesti vastaavat säännökset Suomessa sisältyvät nykyisin mielenterveyslainsäädäntöön. Säännösten sijoittamista mielenterveyslainsäädäntöön puoltaisi myös se, että terveydenhuollon oikeusturvakeskuksella joka tapauksessa olisi asiassa keskeinen rooli ja se arvioisi sen, onko täytäntöönpanon siirtämiselle terveydenhoidollisia perusteita. Kuten edellä on todettu, ratkaisumallia arvioitaessa on otettava huomioon myös kansainvälisistä yhteistyöinstrumenteista johtuvat vaatimukset. Vuoden 1983 sopimuksessa edellytetään, että yhteydenpito tapahtuu sopimusvaltioiden oikeusministeriöiden välillä, joka Suomessa ja useimmissa muissa sopimusvaltioissa toimii myös täytäntöönpanon siirtämisestä päättävänä viranomaisena sopimusvaltioissa. Oikeusministeriössä on siten myös tarvittava asiantuntemus vuoden 1983 sopimuksen ja sitä vastaavan täytäntöönpanolain mukaisten edellytysten arviointiin. Siksi oikeusministeriön tulisi joka tapauksessa osallistua hoitoseuraamusten täytäntöönpanon siirtämistä koskevaan menettelyyn.

Kansallisen järjestelmän erityispiirteiden ja kansainvälisten velvoitteiden yhteensovittamiseksi esityksessä ehdotetaan, että säännökset sijoitetaan osin täytäntöönpanolakiin, osin mielenterveyslainsäädäntöön. Silloinkin, kun kyse on hoitoseuraamusten täytäntöönpanon siirtämisestä vieraasta valtiosta Suomeen tai Suomesta vieraaseen valtioon, siirtäminen olisi mahdollista vain jos täytäntöönpanolaissa säädetyt vapausrangaistuksen täytäntöönpanon siirtämisen edellytykset täyttyisivät. Näiden edellytysten arviointi ja päätöksentekovalta kuuluisi oikeusministeriölle, kuten muissakin täytäntöönpanolaissa tarkoitetuissa tapauksissa ja säännökset tältä osin sijoitettaisiin täytäntöönpanolakiin. Sitä vastoin mielenterveyslainsäädäntöön sijoitettaisiin säännökset hoitoon määräämisen edellytysten arvioinnista sekä siitä, miten hoitoseuraamus Suomessa pannaan täytäntöön ja siitä, milloin terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen asiana on esittää oikeusministeriölle Suomessa määrätyn hoitoseuraamuksen jättämistä täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa. Myös säännökset hoitoon määrätyn henkilön sijoittamisesta sekä jatkohoidon tarpeen arvioimisesta sisältyisivät mielenterveyslakiin.

4. Esityksen vaikutukset

Lainsäädännöllä helpotettaisiin kansainvälistä yhteistyötä sen edistämiseksi, että psyykkisesti sairaat rikoksesta rangaistukseen tuomitsematta jätetyt saisivat asianmukaista hoitoa kotivaltiossaan. Uuden lainsäädännön piiriin tulevia tapauksia toisaalta voidaan arvioida olevan vähän. Pyyntöjä hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämiseksi vieraasta valtiosta Suomeen on esitetty noin kaksi kertaa vuodessa ja Suomesta vieraaseen valtioon muutamia kertoja viimeisten viiden vuoden aikana. Tähänastisessa yhteistyössä tarve rikosperusteisten hoitoseuraamusten kansainväliseen täytäntöönpanoon on ilmennyt erityisesti pohjoismaiden välisessä yhteistyössä. Tarkkaa määrää on kuitenkin vaikea arvioida, koska edellä selostetun mukaisesti syynä siihen, että esimerkiksi Ruotsista ei ole esitetty hoitoseuraamusten täytäntöönpanon siirtämistä Suomeen, on ollut se, että Suomessa tällaisia seuraamuksia ei nykyisin voida panna täytäntöön järjestelmien erilaisuuden vuoksi.

Ruotsissa tällä hetkellä rikosperusteiseen hoitoseuraamukseen määrättyjen Suomen kansalaisten lukumäärää on vaikea tarkasti määritellä, koska kansalaisuus määritellään Ruotsissa asuinpaikan ja syntymäpaikan avulla. Määrittelyä vaikeuttaa se, että esimerkiksi henkilö voi asua Ruotsissa, mutta on syntynyt Suomessa. Esimerkiksi vuonna 2006 oikeuspsykiatrisesta hoidosta annetun lain nojalla hoitoon määrättyjä oli Ruotsissa yhteensä 248, joista Suomessa syntyneitä oli kymmenen. Suomessa syntyneistä Suomen kansalaisia oli kahdeksan. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että niin ikään Ruotsissa vuonna 2003 hoitoon määrätyistä 309 henkilöstä Suomessa syntyneitä oli viisi, joista ainoastaan yksi oli Suomen kansalainen. Vuosien 2000 ja 2006 välillä hoitoon määrättyjen Suomessa syntyneiden määrä vaihteli viidestä neljääntoista ja Suomen kansalaisten määrä vaihteli vastaavasti yhdestä kahdeksaan. Tällä hetkellä Suomessa oikeuspsykiatrisessa hoidossa on yhteensä yhdeksän ulkomaalaista. He kaikki ovat EU:n ulkopuolisten valtioiden kansalaisia.

Tulevaisuudessa erityisesti EU:n alueella tapausten määrän voidaan arvioida jossain määrin lisääntyvän ihmisten vapaan liikkuvuuden ja tuomittujen henkilöiden siirtoa koskevan puitepäätöksen voimaantulon seurauksena.

4.1. Taloudelliset vaikutukset

Vieraassa valtiossa määrättyjen hoitoseuraamusten täytäntöönpanosta Suomessa aiheutuisi kustannuksia hoidon järjestämisestä vastaaville terveydenhuoltoviranomaisille. Esimerkiksi

Niuvanniemen sairaalan vuotta 2007 koskevassa talousarviossa hoitopäivähinnat vaihtelevat 233 eurosta 455 euroon riippuen henkilön hoidettavuudesta ja lisäksi valvontatarpeesta. Niin sanotuilla erityisosastoilla hoitopäivän hinta on 290 euroa ja pitkäaikaiskuntoutusosastoilla 233 euroa. Vuodelle 2007 aikuisosastojen tavoitteena on ollut 294,48 euron keskimääräinen hoitopäiväkustannus. Kuluja aiheutuisi myös valtion varoista maksettavista palkkioista hoitoseuraamukseen määrättyjen avustajille. Kuluvastuu hoitoseuraamuksen määränneen valtion ja täytäntöönpanovaltion välillä määräytyisi kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti. Vuoden 1983 yleissopimuksen 17 artiklan 5 kohdan mukaan yleissopimuksen soveltamisesta aiheutuvista kuluista vastaa täytäntöönpanovaltio, lukuun ottamatta niitä kuluja, jotka syntyvät yksinomaan tuomiovaltion alueella. Esityksen taloudellisten vaikutusten tarkempi arviointi tässä vaiheessa on vaikeaa, koska varmaa tietoa ei ole konkreettisten tapausten lukumäärästä eikä myöskään siitä, kuinka pitkään hoito esim. Suomessa jatkuisi. Koska tapauksia kuitenkin oletettavasti tulisi olemaan vähän ja toisaalta myös Suomella olisi mahdollisuus pyytää täällä määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa vieraalta valtiolta, kokonaiskustannusten voidaan arvioida jäävän melko vähäisiksi.

4.2. Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Täytäntöönpanolakiin ehdotettujen soveltamisalan laajennusten seurauksena oikeusministeriölle ja terveydenhuollon oikeusturvakeskukselle sekä muutoksenhakutilanteissa Helsingin hallinto-oikeudelle tulisi lisää tehtäviä. Lisäksi kansainvälisiä yhteistyöasioita hoitavia henkilöitä olisi koulutettava muutoksilla heille annettuihin uusiin tehtäviin. Tapausten arvioidun vähäisen määrän perusteella vaikutus ei kuitenkaan aiheuttaisi tarvetta lisähenkilöstön palkkaamiseen.

4.3. Yhteiskunnalliset vaikutukset

Sen mahdollistamisella, että hoitoseuraamus voidaan siirtää järjestettäväksi hoitoon määrätyn henkilön kotivaltioon, voidaan arvioida olevan myönteisiä vaikutuksia psyykkisesti sairaiden rikoksentekijöiden parantumista ja yhteiskuntaan sopeutumista sekä uusintarikollisuuden estämistä silmällä pitäen. Hoidollisesti menettelyn mahdollistamisella voidaan katsoa olevan suuri merkitys erityisesti henkilön kuntoutumisen kannalta. Henkilön terveydentilan, hoidon ja kuntoutuksen kannalta hoitoseuraamuksen siirtämistä henkilön kotivaltioon voidaan pitää tarkoituksenmukaisena ja perusteltuna, koska henkilöllä voidaan arvioida olevan paremmat mahdollisuudet kuntoutumiseen

ja yhteiskuntaan sopeutumiseen valtiossa, jossa hän muun muassa saa hoitoa omalla kielellään ja, johon hänellä on perhe- ja muut sosiaaliset siteet.

5. Asian valmistelu

Mietintöön sisältyvät ehdotukset on valmisteltu oikeusministeriön 29 päivänä tammikuuta 2007 asettamassa työryhmässä. Työryhmässä olivat edustettuina oikeusministeriön lainvalmisteluosasto, oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto, oikeusministeriön kansainvälinen yksikkö, rikosseuraamusvirasto, sosiaali- ja terveysministeriö sekä terveydenhuollon oikeusturvakeskus. Työryhmän tehtäväksi annettiin laatia ehdotus hallituksen esitykseksi rikosperusteisten, tahdosta riippumattomien hoitoseuraamusten kansainvälistä täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi. Työryhmän oli laadittava ehdotukset lainsäädännöksi sekä niitä tilanteita varten, joissa vieraassa valtiossa määrättyä hoitoseuraamusta pyydetään täytäntöönpantavaksi Suomessa että niitä tapauksia varten, joissa Suomessa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa esitettäisiin siirrettäväksi vieraaseen valtioon. Aineellisten säännösten lisäksi työryhmän tuli pohtia sitä, miten oikeusviranomaisten ja terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen roolit sovitetaan menettelyllisesti yhteen sekä silloin, kun Suomeen toimitetaan pyyntö panna täytäntöön vieraassa valtiossa määrätty hoitoseuraamus että silloin, kun Suomesta lähetetään täytäntöönpanopyyntö vieraaseen valtioon. Työryhmän tuli laatia ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon.

6. Riippuvuus muista esityksistä

Esitys liittyy sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltavaan esitykseen rikos- ja mielenterveyslain yhteensovittamisesta, joka pohjautuu sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioon 2005:20. Kuten aikaisemmin on todettu, sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltavassa hallituksen esityksessä tullaan ehdottamaan, että oikeuspsykiatrisia potilaita koskeva lainsäädäntö koottaisiin erilliseksi laiksi oikeuspsykiatrisesta hoidosta ja tutkimuksesta. Mainitussa esityksessä hoitoseuraamuksen määräämisen edellytyksiä ehdotetaan lievennettäväksi siten, että henkilö voitaisiin määrätä tahdosta riippumattomaan psykiatriseen hoitoon myös tiettyjen lähellä mielisairauksia olevien vakavien persoonallisuushäiriöiden perusteella. Esityksessä ehdotettavat lainmuutokset lähentäisivät Suomen lainsäädäntöä monien muiden Euroopan maiden järjestelmiin, joissa hoitoon määräämisen kynnys on edellä jaksossa 2.2 selostetun mukaisesti on matalampi kuin Suomessa. Tästä johtuen lainmuutoksilla myös helpotettaisiin muissa valtioissa määrättyjen hoitoseuraamusten täytäntöönpanoa Suomessa. Sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltavana

oleva esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle keväällä 2008. Tämän esityksen sisältämät mielenterveyslakiin esitettävät muutokset on tarkoitus myöhemmin sisällyttää lakiin oikeuspsykiatrisesta tutkimuksesta ja hoidosta. Esitykset pyritään antamaan eduskunnalle samanaikaisesti.

Esitys liittyy myös oikeusministeriössä valmisteltuun esitykseen rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä. Jaksossa 2.1 selostetun mukaisesti lain soveltamisalaan kuuluvat muun ohella tilanteet, joissa Suomesta pyydetään luovuttamaan toiseen pohjoismaahan hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa varten. Silloin kun tällaisen seuraamuksen täytäntöönpanoa varten pyydetään luovutettavaksi Suomen kansalaista tai Suomessa pysyvästi asuvaa henkilöä, joka haluaa suorittaa seuraamuksen Suomessa, mahdollista tulisi olla se, että hoitoseuraamus voitaisiin panna Suomessa täytäntöön hoitona eikä vankeutena, kuten nykyisin.

Esitys liittyy myös Euroopan unionissa neuvoteltuun tuomittujen siirtoa koskevan puitepäätökseen. Vaikka esityksellä ei vielä ole tarkoitus saattaa lainsäädäntöä vastaamaan puitepäätöksen velvoitteita, ehdotetut ratkaisut on pyritty valitsemaan niin, ettei niitä myöhemmin tarvitse puitepäätöstä täytäntöönpantaessa muuttaa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa

1 §. Voimassaolevan lain 1 §:n mukaan Suomessa on mahdollista panna täytäntöön vieraan valtion tuomioistuimen määräämä vapaudenmenetystä tarkoittava seuraamus ja menettämisseuraamus. Lailla on aikanaan saatettu voimaan vuoden 1983 yleissopimus, joka yleisperusteluissa selostetun mukaisesti mahdollistaa myös tuomioistuimen määräämän, vapaudenmenetyksen käsittävän hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämisen tuomitun henkilön kansalaisuusvaltioon. Lain perusteluista ei tältä osin ilmene, että lainsäätäjän tarkoitus olisi tuolloin ollut rajoittaa Suomeen tulevien täytäntöönpanopyyntöjen soveltamisala vankeusrangaistuksiin (HE 81/1986 vp). Siten 1 §:ää ei Suomeen tulevien pyyntöjen osalta olisi välttämätöntä tässä yhteydessä muuttaa. Selvyyden vuoksi pykälään ehdotettavassa uudessa 2 momentissa kuitenkin todettaisiin, että lain

mukaan Suomessa voitaisiin panna täytäntöön myös vieraassa valtiossa vieraassa valtiossa rangaistukseen tuomitsematta jätetylle määrätty tahdosta riippumattoman psykiatrinen sairaalahoito. Tällaisesta hoidosta käytettäisiin laissa ilmaisua hoitoseuraamus. Momentissa olisi lisäksi viittaus mielenterveyslakiin täytäntöönpanolain ohella sovellettavana säännöstönä.

Kun kyse on Suomesta lähtevistä täytäntöönpanopyynnöistä, niin täytäntöönpanolain 1 § nykyisellään on rajattu niin, että se mahdollistaa vain Suomen tuomioistuimen tuomitseman vankeusrangaistuksen ja menettämisseuraamuksen jättämisen täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa. Vaikka yleisperusteluissa selostetun mukaisesti rajaus tuomioistuimen määräämiin seuraamuksiin sinänsä mahdollistaisi vuoden 1983 yleissopimuksen tarkoittamassa merkityksessä hallinto-oikeuden vahvistaman hoitoseuraamuksen lähettämisen täytäntöönpantavaksi toiseen sopimusvaltioon, niin täytäntöönpanolain 1 §:n rajaus vankeusrangaistuksiin sulkee nykyisin pois hoitoseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvän yhteistyön.

Jotta lakia voitaisiin soveltaa myös Suomessa määrättyjen hoitoseuraamusten kansainväliseen täytäntöönpanoon, niin pykälään ehdotettavassa uudessa momentissa todettaisiin edelleen, että lain mukaan myös Suomessa rikoksen seurauksena määrätyt hoitoseuraamukset voitaisiin jättää täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa. Lain tarkoittamana hoitoseuraamuksena kyseeseen tulisi mielenterveyslain 4 luvussa säännelty rangaistuksen tuomitsematta jätetylle määrätty tahdosta riippumaton psykiatrinen sairaalahoito. Rajaus sairaalahoitoon sulkisi pois sairaalan ulkopuolella annettavan avohoidon. Tällaista hoitoa ei ole pidettävä vuoden 1983 yleissopimuksessa tarkoitettuna vapaudenmenetyksen käsittävänä toimenpiteenä.

Voimassa olevan mielenterveyslain mukaan rikosperusteisissa hoitoonmääräämistilanteissa henkilö voidaan määrätä tahdosta riippumattomaan hoitoon aikaisintaan siinä vaiheessa kun häntä syytetään rikoksesta. Sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltavassa hallituksen esityksessä ehdotetaan, että henkilö voitaisiin tietyin edellytyksin määrätä tahdosta riippumattomaan hoitoon jo ennen syytteen nostamista. Täytäntöönpanolain perusteella kuitenkin olisi mahdollista pyytää vain sellaisen hoidon järjestämistä, jota on edeltänyt tuomioistuimen lainvoimainen tuomio, jossa henkilön on todettu tehneen rikoksen, mutta hänet on jätetty syyntakeettomana rangaistukseen tuomitsematta. Kuten yleisperusteluissa on todettu, tarkoituksenmukaista on rajata täytäntöönpanolakiin ehdotettujen säännösten soveltamisala tilanteisiin, joissa yhteistyö kansainvälisten instrumenttien mukaan on mahdollista. Sen vuoksi hoitoseuraamuksella kansainvälisen yhteistyön tilanteissa tarkoitettaisiin vain rangaistukseen tuomitsematta jätetylle määrättyä hoitoseuraamusta. Tällaista hoitoa olisi

pidettävä vuoden 1983 yleissopimuksessa tarkoitettuna rikoksen johdosta määrättynä vapaudenmenetyksen käsittävänä toimenpiteenä. Jotta yhteistyö olisi mahdollista järjestelmiltään erilaisten valtioiden välillä, pykälään ei myöskään ehdoteta otettavaksi edellytystä, jonka mukaan edellytyksenä täytäntöönpanon siirtämiselle tulisi olla se, että henkilö on todettu syyntakeettomaksi. Vaikka useimmissa kansainvälisen vertailun kohteena olevissa valtioissa hoitoseuraamus määrätään syyntakeettomaksi todetulle henkilölle, valtioiden järjestelmissä on kuitenkin eroja syyntakeisuuden määrittelyn suhteen. Esimerkiksi Ruotsin lainsäädännössä ei ole syyntakeisuuden määritelmää. Yhteinen piirre järjestelmissä sitä vastoin näyttäisi olevan se, että hoitoseuraamus voidaan määrätä henkilölle, jota hänen mielentilansa vuoksi ei voida tuomita rangaistukseen. Pykälän rajoittaminen rangaistukseen tuomitsematta jätetyille henkilöille kattaisi tällaiset tilanteet.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös, jonka mukaan menettelystä hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämisestä säädettäisiin lisäksi mielenterveyslaissa. Säännökset ehdotetaan sijoitettaviksi mielenterveyslakiin ehdotettavaan uuteen 4 b lukuun.

5 §. Lain 5 §:n mukaan vieraassa valtiossa määrätyn seuraamuksen täytäntöönpanosta Suomessa päättää oikeusministeriö.

Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi momentti, jonka mukaan, kun kyse on vieraassa valtiossa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanosta Suomessa, oikeusministeriön olisi ennen asian ratkaisemista pyydettävä terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen lausunto. On perusteltua, että terveydenhuollon oikeusturvakeskus, jolla on tarvittava lääketieteellinen asiantuntemus tahdosta riippumattomaan sairaalahoitoon liittyvistä kysymyksistä, antaisi lausunnon siitä, voidaanko hoito Suomessa järjestää. Momentissa todettaisiin edelleen, että jos terveydenhuollon oikeusturvakeskus katsoo, ettei hoitoseuraamuksen täytäntöönpano Suomessa ole perusteltua hoidon tarkoituksen saavuttamiseksi, hoitoseuraamusta ei olisi mahdollista panna Suomessa täytäntöön. Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen kielteinen lausunto sulkisi pois ainoastaan mahdollisuuden panna seuraamus täytäntöön Suomessa tahdosta riippumattomana sairaalahoitona eli vapaudenmenetyksen käsittävänä toimenpiteenä. Tällaisessa tilanteessa käsillä toisaalta saattaisi olla tilanne, jossa olisi perusteltua ohjata henkilö avohoitoon. Edellä selostetun mukaisesti avohoitoa ei kuitenkaan ole pidettävä täytäntöönpanolain eikä vuoden 1983 yleissopimuksen tarkoittamana, vapaudenmenetyksen käsittävänä toimenpiteenä. Jos terveydenhuollon oikeusturvakeskus lausunnossaan katsoisi, että edellytykset avohoitoon olisivat olemassa, seuraamuksen täytäntöönpanoa pyytänyttä valtiota olisi asianmukaista informoida siitä, että

hoitoseuraamusta ei ole Suomessa mahdollista panna täytäntöön tahdosta riippumattomana sairaalahoitona, mutta hoitoon määrätyllä henkilöllä olisi mahdollisuus saada Suomessa mielenterveyshoitoa avohoitona. Asianomaisen vieraan valtion viranomaisten harkinnassa olisi tällöin se, jatketaanko henkilön sairaalahoitoa kyseisessä hoitoseuraamuksen määränneessä valtiossa vai vapautetaanko henkilö ja annetaan hänelle mahdollisuus vapaaehtoisesti saapua Suomeen ja saada täällä avohoitoa. Jos henkilö vapautetaan, menettely avohoitoon ohjaamiseksi ei enää perustuisi täytäntöönpanolakiin eikä vuoden 1983 yleissopimukseen. Tämän vuoksi lakiin ei myöskään ehdoteta otettavaksi säännöstä tällaisesta tilanteesta.

7 §. Pykälän 1 momentin sanamuotoa esitetään muutettavaksi siten, että 1 momentin mukaan oikeusministeriö voisi päättää ainoastaan muun vapaudenmenetyksen kuin hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon jatkamisesta vankeusrangaistuksena.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi momentti niitä tilanteita varten, joissa vieraassa valtiossa määrätty hoitoseuraamus on päätetty panna täytäntöön Suomessa. Tällöin oikeusministeriön tulisi päätöksessään määrätä hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa jatkettavaksi terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen lausunnon mukaisesti Suomessa tahdosta riippumattomana psykiatrisena sairaalahoitona. Jäljempänä selostetun mukaisesti terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen tulisi jo lausunnossaan tehdä selkoa siitä, miten hoito Suomessa järjestetään ja missä vaiheessa tehdään arvio hoidon jatkamisesta. Menettelysäännökset tältä osin olisivat mielenterveyslain 4 b luvussa. Terveydenhuollon oikeusturvakeskus myös huolehtisi oikeusministeriön päätöksen täytäntöönpanosta noudattaen mielenterveyslain säännöksiä.

8 §. Lain 8 §:n 1 momenttia ehdotetaan tarkistettavaksi niin, että Helsingin käräjäoikeudelle osoitettava vaatimus seuraamuksen muuntamisesta voisi menettämisseuraamuksen lisäksi koskea ainoastaan muun vapaudenmenettämistä tarkoittavan seuraamuksen kuin hoitoseuraamuksen muuntamisesta.

9 §. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan tarkistettavaksi vastaavalla tavoin kuin 7 ja 8 §:n 1 momentteja. Siten tuomioistuimessa tapahtuva vapaudenmenetystä tarkoittavan seuraamuksen muuntaminen vankeudeksi voisi koskea ainoastaan muita vapaudenmenetyksen käsittäviä seuraamuksia kuin hoitoseuraamuksia. Yleisperusteluissa esitetyin perustein hoitoseuraamusta ei Suomessa muunnettaisi, vaan sen täytäntöönpanoa jatkettaisiin Suomessa tahdosta riippumattomana sairaalahoitona.

19 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi momentti, jonka mukaan Suomessa määrätty hoitoseuraamus voitaisiin 1 ja 2 momentissa säädetyin edellytyksin jättää täytäntöönpantavaksi siihen valtioon, jonka kansalainen henkilö on tai jossa hänellä on kotipaikka. Viittaus 1 ja 2 momentin mukaisiin edellytyksiin merkitsisi muun ohella sitä, että hoitoseuraamukseen määrätyn henkilön suostumus olisi edellytyksenä täytäntöönpanon siirtämiselle lukuunottamatta 2 momentin 1) ja 2) kohdassa tarkoitettuja pako- ja käännytystilanteita. Vankeusrangaistuksia vastaavasti näissäkään tilanteissa Suomen kansalaista ei olisi sallittua esittää siirrettäväksi vastoin suostumustaan vieraaseen valtioon.

3 Luku. Voimassaolevassa laissa luvun otsikko on rajattu vankeusrangaistusten täytäntöönpanoon vieraassa valtiossa. Koska ehdotettujen muutosten seurauksena luvussa säänneltäisiin myös hoitoseuraamusten jättämistä täytäntöönpantavaksi vieraaseen valtioon, luvun otsikkoa esitetään muutettavaksi niin, että sana vankeusrangaistus korvattaisiin sanalla seuraamus.

21 §. Pykälän 1 momentin mukaan Suomessa tuomitun seuraamuksen jättämisestä täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa päättää oikeusministeriö. Jotta säännös kattaisi myös hoitoseuraamuksen, joka Suomen järjestelmässä ei sisälly rikosasiassa annettavaan tuomioon, vaan se määrätään erillisessä menettelyssä, sana tuomittu ehdotetaan muutettavaksi sanaksi määrätty. Lisäksi momenttiin ehdotetaan tehtäväksi lisäys, jonka mukaan niissä tilanteissa, joissa pyydetään Suomessa määrättyä hoitoseuraamusta jätettäväksi täytäntöönpantavaksi vieraaseen valtioon, oikeusministeriö tekisi päätöksensä terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen esityksestä. Menettelysäännökset esityksen tekemistä edeltävästä vaiheesta sisältyisivät jäljempänä selostettuun mielenterveyslain 4 b lukuun.

Harkitessaan hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämistä vieraaseen valtioon oikeusministeriön tulisi ottaa huomioon vieraan valtion lainsäädäntö ja käytäntö. Lakivaliokunta on mietinnössään LaVM 2/2001vp (HE 1/2001vp) kiinnittänyt näihin seikkoihin huomiota vankeusrangaistusten osalta ja katsonut, että päätöksenteossa on noudatettava kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia ja perustuslakia, jonka 9 §:n 4 momentin mukaan ulkomaalaista ei saa karkottaa, luovuttaa tai palauttaa, jos häntä tämän vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Perustuslaista ja kansainvälisistä ihmisoikeusvelvoitteista johtuvat vaatimukset on luonnollisesti otettava huomioon myös hoitoseuraamusten kansainvälistä täytäntöönpanoa koskevassa päätöksenteossa.

22 §. Pykälän sanamuotoa ehdotetaan muutettavaksi siten, että sana tuomittu korvattaisiin sanalla määrätty. Edellä selostettua 21 §:ään ehdotettua muutosta vastaavasti ehdotuksen tarkoituksena on se, että säännös soveltuisi vankeusrangaistuksen lisäksi hoitoseuraamukseen, joka Suomen järjestelmässä määrätään rikosoikeudellisen menettelyn jälkeen.

23 b §. Voimassaolevan pykälän mukaan niissä tilanteissa, joissa kyse on ilman tuomitun suostumusta tapahtuvasta vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon siirtämisestä Suomesta vieraaseen valtioon tai vieraasta valtiosta Suomeen, tuomittua avustamaan asian käsittelyssä on määrättävä asianajaja. Avustaja voidaan jättää määräämättä vain jos määrääminen olisi ilmeisen tarpeetonta.

Avustajan määräämisvelvollisuus ehdotetaan ulotettavaksi myös niihin tilanteisiin, joissa kyse on hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon järjestämisestä Suomessa tai sen esittämisestä järjestettäväksi vieraassa valtiossa. Tuomitun oikeusturva näissä tapauksissa edellyttäisi sitä, että henkilölle määrätään avustaja. Kuten muissakin henkilön suostumuksesta riippumattoman siirtämisen sallivissa tilanteissa, avustajaksi tulisi määrätä asianajaja. Avustaja olisi määrättävä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa siirtomenettelyä. Jos kyse on tilanteista, joissa hoitoon määrätty henkilö on Suomessa, olisi perusteltua se, että avustaja määrättäisiin jo siinä vaiheessa, kun henkilö ilmaisee halukkuutensa siirtoon tai kun hänelle muuten ilmoitetaan mahdollisuudesta täytäntöönpanon siirtoon. Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen tulisi siten jo menettelyn alkuvaiheessa olla yhteydessä oikeusministeriöön avustajan määräämiseksi. Myös niissä tilanteissa, joissa kyse on vieraasta valtiosta Suomeen siirrettäviksi esitetyistä henkilöistä, avustajan määrääminen on oikeusturvasyistä perusteltua. Voimassaolevan lain mukaan avustaja määrätään myös esitettäessä vankeusrangaistukseen tuomittuja henkilöitä heidän suostumuksestaan riippumatta vieraasta valtiosta Suomeen.

Hoitoseuraamukseen määrättyjen henkilöiden kohdalla velvollisuutta määrätä avustaja ei ehdoteta rajoitettavaksi vastoin henkilön suostumusta tapahtuviin siirtämisiin. Hoitoseuraamukseen määrättyihin henkilöihin ei myöskään sovellettaisi voimassa olevassa laissa säädettyä mahdollisuutta olla määräämättä avustaja tilanteessa, jossa se olisi ilmeisen tarpeetonta. Perusteena on se, että hoitoon määrätty henkilö ei välttämättä sairautensa vuoksi pysty itse ajamaan asiaansa terveen ihmisen tavoin. Avustajan määräämistarvetta toisaalta voisi vähentää se, että henkilölle olisi holhoustoimesta annetun lain (1999/442) nojalla määrätty edunvalvoja. Toisaalta edunvalvoja usein määrätään henkilön taloudellisten asioiden hoitoa varten eikä edunvalvojalla läheskään aina ole

juridista koulutusta. Avustajan läsnäolo olisi erityisen tärkeää myös selvitettäessä hoitoon määrätyn henkilön suostumusta täytäntöönpanon siirtoon. Avustajan määräämisvelvollisuuden ulottamista poikkeuksetta hoitoseuraamukseen määrätyille ja siirrettäviksi esitetyille henkilöille olisi perusteltua myös siksi, että kyse on sairaalahoidossa olevista henkilöistä, eikä sairaalahenkilökunnalla ammattinsa puolesta ole samanlaista oikeudellista asiantuntemusta selostaa siirrettäväksi esitettävälle henkilölle siirtämisen oikeusvaikutuksia kuin vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon siirtämisestä vastaavalla rikosseuraamusviraston henkilöstöllä. Siten avustajan määrääminen kaikissa hoitoseuraamuksen siirtotilanteissa olisi perusteltua.

24 §. Pykälässä säädetään muutoksenhakumahdollisuudesta niissä tilanteissa, joissa vapaudenmenetystä tarkoittavan seuraamuksen täytäntöönpano esitetään siirrettäväksi vieraaseen valtioon ilman tuomitun suostumusta ja päinvastoin, kun kyse on ilman tuomitun suostumusta tapahtuvan täytäntöönpanon järjestämisestä vieraan valtion pyynnöstä Suomessa. Säännökseen ehdotetaan tehtäväksi lisäys, jonka mukaan oikeusministeriön siirtopäätöksestä kaikissa hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtoa koskevissa tilanteissa olisi sallittua hakea muutosta valittamalla Helsingin hallinto-oikeuteen. Lisäys toteutettaisiin viittaamalla täytäntöönpanolain 5 §:n 2 momentin ja 21 §:n 2 momentin säännöksiin.

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Säännöksestä johtuen muutoksenhakumahdollisuus on voimassa olevassa laissa ulotettu päätöksiin, joissa kyse on ilman tuomitun henkilön suostumusta tapahtuvasta vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon siirtämisestä vieraasta valtiosta Suomeen ja Suomesta vieraaseen valtioon. Oikeusturvasyistä on perusteltua, että sallitaan vastaavasti muutoksenhaku myös hoitoseuraamusten täytäntöönpanon siirtämistä koskeviin oikeusministeriön päätöksiin.

Ehdotetuista lisäyksistä toisaalta seuraisi se, että valitusmahdollisuus voisi kohdistua oikeusministeriön päätökseen myös niissä tapauksissa, joissa henkilö on suostunut siihen, että vieraassa valtiossa määrätty hoito järjestetään Suomessa tai Suomessa määrätty hoito jätetään järjestettäväksi vieraassa valtiossa. Muutoksenhakuoikeus ehdotetaan ulotettavaksi näihinkin tilanteisiin, koska tällöinkin itse hoitoseuraamus on määrätty henkilön tahdosta riippumatta. Toisaalta muutoksenhakumahdollisuuden sulkemista pois näissä tilanteissa voitaisiin perustella

sillä, että sitä ei ole ulotettu vankeusrangaistukseen tuomittuihin henkilöihin, joiden suostumusta myöskään ei edellytetä itse seuraamuksen määräämiseen. Edellä avustajan määräämiseen liittyvien näkökohtien lisäksi laajaa muutoksenhakumahdollisuutta kuitenkin puoltavat ennen muuta täytäntöönpanolain säätämisen jälkeen voimaantulleet perustuslaki ja Suomea sitovat kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet.

Muutoksenhaun kohteena voisi olla hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämistä koskeva päätös kokonaisuudessaan, riippumatta siitä, onko päätös kielteinen vai myönteinen. Muutoksenhaun sallimista kielteisiin päätöksiin voidaan perustella sillä, että useimmiten tällöin olisi kyse tilanteesta, jossa henkilö itse olisi halunnut täytäntöönpanon siirtoa. Tarve ulottaa muutoksenhakuoikeus myönteisiin siirtopäätöksiin olisi vähäisempi. Kuitenkin tällaisiakin tilanteita saattaa esiintyä, erityisesti jos henkilö on päätetty siirtää hänen suostumuksestaan riippumatta tai, jos muutoksenhaun perusteena on se, miten hoito täytäntöönpanovaltiossa järjestettäisiin.

1.2. Mielenterveyslaki

4 b luku. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi luku hoitoseuraamusten kansainvälisestä täytäntöönpanosta.

22 l §. Pykälässä olisi säännös hoitoseuraamusten kansainväliseen täytäntöönpanoon soveltuvista laeista. Täytäntöönpanolain 1 §:n 2 momentin säännöstä vastaavasti hoitoseuraamuksella tarkoitettaisiin rangaistukseen tuomitsematta jätetylle määrättyä tahdosta riippumatonta psykiatrista sairaalahoitoa. Pykälän mukaan hoitoseuraamusten kansainväliseen täytäntöönpanoon sovellettaisiin täytäntöönpanolain lisäksi mielenterveyslain säännöksiä.

22 m §. Pykälässä säädettäisiin menettelystä, jota noudatetaan, kun oikeusministeriö on pyytänyt terveydenhuollon oikeusturvakeskukselta lausuntoa vieraassa valtiossa rikoksen tehneelle määrätyn tahdosta riippumattoman psykiatrisen sairaalahoidon täytäntöönpanosta Suomessa.

Ehdotetun pykälän 1 momentti sisältää Terveydenhuollon oikeusturvakeskukselle velvollisuuden antaa lausunto siitä, onko vieraassa valtiossa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtäminen Suomeen perusteltua hoidon tarkoituksen saavuttamiseksi. Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen tulisi asiaa arvioidessaan ennen muuta pohtia sitä, täyttyisivätkö käsillä olevassa tapauksessa Suomen lain mukaisen tahdosta riippumattoman sairaalahoidon edellytykset.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskukselle kuitenkin jätettäisiin harkintaa antaa myönteinen lausunto siirtoesityksestä myös tilanteessa, jossa Suomen lain mukaisia hoitoon määräämisen edellytyksiä joko ei voida arvioida puutteellisen selvityksen vuoksi tai jossa tapaus ei ylitä Suomen laissa säädettyä kynnystä tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämiseen. Siirtämisen terveydenhuollollisia päämääriä ja henkilön sosiaalista kuntoutumista voitaisiin edistää parhaiten mahdollistamalla laaja-alainen yhteistyö hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämiseksi henkilön kansalaisuus- tai asuinvaltioon, jonka kieltä hoitoseuraamukseen määrätty ymmärtää ja johon hänellä on perhe- tai muut sosiaaliset siteet. Sallimalla puhtaasti kansallisia hoitoon määräämisen edellytyksiä laaja-alaisempi yhteistyö myös luovuttamistapauksissa voitaisiin välttyä tilanteilta, joissa vieraassa valtiossa määrätty hoitoseuraamus jouduttaisiin järjestelmien erojen ja hoitoseuraamusten kansainvälisen täytäntöönpanon mahdollistavien säännösten puuttumisen vuoksi Suomessa panemaan täytäntöön vankeutena.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen olisi lausunnossaan otettava kantaa myös siihen, miten hoito Suomessa tultaisiin järjestämään. Tältä osin lausunnosta tulisi ilmetä ensinnäkin se, että hoitoon määrätty henkilö on tarkoitus sijoittaa valtion mielisairaalaan. Toiseksi lausunnosta olisi käytävä ilmi se, missä vaiheessa viimeistään arvioidaan tarvetta hoidon jatkamiseen tai sen lopettamiseen. Jäljempänä selostetun mukaisesti jatkohoidon tarpeen arviointi tehtäisiin mielenterveyslain mukaisten, kansallisia tapauksia vastaavien edellytysten mukaisesti. Hoitoon määrätyn henkilön etujen mukaista olisi saada selvitystä myös näistä seikoista. Se, miten hoito Suomessa järjestetään, olisi merkityksellinen siirtoesityksen harkintaan vaikuttava tieto myös sen valtion viranomaisille, jossa hoitoseuraamus oli määrätty.

Niissä tilanteissa, joissa oikeusministeriöltä saadut asiakirjat ovat puutteellisia sen arvioimiseksi, vastaako hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtäminen Suomeen hoidon tarkoitusta, Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen tulisi ilmoittaa oikeusministeriölle, miltä osin asiakirjat ovat puutteellisia ja pyytää tarvitsemansa lisäselvitys oikeusministeriön välityksellä. Mahdollisuudesta pyytää lisäselvitystä ei katsota välttämättömäksi ottaa säännöstä lakiin. Oikeusministeriön roolista yhteydenpitoviranomaisena suhteessa vieraaseen valtioon säädettäisiin jäljempänä selostetussa 22 s §:ssä.

22 n §. Pykälässä säädettäisiin hoitoon määrätyn henkilön sijoittamisesta. Ehdotuksen mukaan Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen olisi määrättävä henkilö sijoitettavaksi valtion mielisairaalaan. Sijoituspäätökseen ei voisi hakea muutosta valittamalla.

Muutoksenhakumahdollisuuden ulottaminen sijoituspäätökseen ei olisi välttämätöntä siitä syystä, että henkilöllä jo on ollut oikeus hakea muutosta täytäntöönpanon siirtoa koskevaan päätökseen kokonaisuudessaan, mukaan lukien se, miten hoito Suomessa järjestetään.

Suomessa tahdosta riippumatonta sairaalahoitoa on mahdollista antaa myös kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977) mukaisena laitoshoitona. Laissa kuitenkin mahdollistettaisiin vain mielisairaalassa annettava psykiatrinen sairaalahoito, koska yleisperusteluissa selostetun mukaisesti tarkoituksena on, että seuraamuksen täytäntöönpanoa jatkettaisiin täytäntöönpanolain 1 pykälässä määriteltynä hoitoseuraamuksena ja sellaisena rikoksen johdosta määrättynä vapaudenmenetyksen käsittävänä toimenpiteenä, johon henkilö on pyynnön esittäneessä valtiossa tuomittu.

22 o §. Pykälässä säädettäisiin tahdosta riippumattoman hoidon pituudesta. Pykälän 1 momentin mukaan hoitoseuraamukseen määrättyä henkilöä saataisiin pitää tahdosta riippumattomassa hoidossa enintään kuusi kuukautta. Ennen tämän ajan päättymistä tarkkailulausunnon avulla olisi selvitettävä, ovatko edellytykset hoitoon määräämiseen tahdosta riippumatta edelleen olemassa. Hoidon jatkaminen tai sen lopettaminen ratkaistaisiin noudattaen kansallisia menettelysäännöksiä, joita noudatetaan syyntakeettomana rangaistukseen tuomitsematta jätetyn ja tahdosta riippumattomaan hoitoon määrätyn henkilön jatkohoidon tarpeen arviointiin. Näin ollen, jos henkilön ei enää katsottaisi olevan tahdosta riippumattoman hoidon tarpeessa, hänet olisi poistettava sairaalasta sitä halutessaan. Jos tarkkailulausunnon perusteella olisi ilmeistä, että henkilö on edelleen tahdosta riippumattoman hoidon tarpeessa, valtion mielisairaalan ylilääkäri päättäisi hoidon jatkamisesta. Kuten kansallisestikin, hoidon jatkamista koskeva päätös olisi alistettava hallinto-oikeuden ratkaistavaksi.

Pykälän 2 momentin mukaan henkilöä ei kuitenkaan Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen päätöksen nojalla saisi pitää hoidossa asianomaisessa vieraassa valtiossa määrättyä aikaa pidempään. Vapautumisaikaa laskettaessa olisi vähennyksenä otettava huomioon aika, jonka hoitoon määrätty henkilö on täytäntöönpanon siirtämisen perusteena olleen rikoksen johdosta jo ollut vapautensa menettäneenä. Vähentämissäännöksen kirjaaminen mielenterveyslain 4 b lukuun on perusteltua ennen muuta siksi, että vastaavaa vähentämistä ei tapahdu puhtaasti kansallisissa hoitoonmääräämistilanteissa. Vähentämisvelvollisuus kuitenkin seuraa vuoden 1983 yleissopimuksen velvoitteista. Sopimuksessa edellytetään, että siirrettävä seuraamus ei saa pituudeltaan ylittää tuomiovaltiossa määrättyä seuraamusta. Edellytyksenä on myös jo suoritetun

vapaudenmenetysajan vähentäminen. Vastaavanlaiset säännökset sisältyvät myös täytäntöönpanolain 7 ja 9 §:ään.

22 p §. Pykälässä olisi säännös sovellettavaksi tilanteisiin, joissa olisi perusteet esittää Suomessa määrättyä hoitoseuraamusta täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa. Tilanteissa, joissa Suomessa hoitoseuraamukseen määrätty henkilö on vieraan valtion kansalainen tai hänellä on siellä kotipaikka, Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen tulisi yhteistyössä oikeusministeriön kanssa selvittää, onko siirto asianomaiseen vieraaseen valtioon ylipäätään mahdollista Suomen ja asianomaisen vieraan valtion kanssa tehdyn sopimuksen perusteella. Siirtomahdollisuuden rajaaminen vieraan valtion kansalaisiin tai henkilöihin, joilla on siellä kotipaikka, vastaisi Suomen vuoden 1983 yleissopimukseen liittyessään antamaa selitystä, jonka mukaan se tarkoittaa sopimusta sovellettaessa kansalaisella täytäntöönpanovaltion kansalaisia sekä sellaisia ulkomaalaisia, joilla on kotipaikka täytäntöönpanovaltiossa.

Myönteisessä tapauksessa terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen tulisi ilmoittaa siirtomahdollisuudesta henkilön hoidosta vastaavalle terveydenhuollon toimintayksikölle sekä oikeusministeriölle. Ilmoituksessaan terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen olisi myös selvitettävä hoidosta vastaavalle toimintayksikölle se, missä täytäntöönpanolain tilanteessa siirtäminen on mahdollista ilman hoitoon määrätyn henkilön suostumusta. Jo tässä vaiheessa oikeusministeriö myös määräisi hoitoon määrätylle henkilölle avustajan siten kuin täytäntöönpanolain 23 b §:ssä säädetään.

22 q §. Pykälässä säädettäisiin menettelystä hoitoon määrätyn henkilön suostumuksen hankkimiseksi. Säännös tulisi sovellettavaksi lähinnä silloin kun hoitoon määrätty henkilö on Suomessa. Jos henkilö on vieraassa valtiossa ja häntä esitetään siirrettäväksi Suomeen, suostumuksen hankkiminen on asianomaisen vieraan valtion toimivaltaisten viranomaisten tehtävä. Pykälän 1 momentin mukaan hoitoon määrätyn henkilön suostumus hoitoseuraamuksen jättämiseen täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa voitaisiin antaa hoidosta vastaavan terveydenhuollon toimintayksikön johtavalle lääkärille. Lääkärin lisäksi henkilölle määrätyn avustajan olisi oltava läsnä suostumusta annettaessa. Lisäksi tilanteessa, jossa henkilölle on määrätty edunvalvoja, tämän tulisi olla läsnä suostumusta annettaessa.

Pykälän 2 momentissa olisi säännös siitä, että suostumuksen vastaanottavan virkamiehen on varmistuttava siitä, että suostumuksen antaja ymmärtää suostumuksensa merkityksen. Sen

ratkaiseminen, ymmärtääkö henkilö suostumuksensa merkityksen, olisi ennen muuta suostumuksen vastaanottavan lääkärin asiantuntemuksen varassa. Jos henkilön tila on selvästi sellainen, ettei hän pysty ymmärtämään suostumuksensa merkitystä, ei henkilöä tulisi esittää siirrettäväksi suostumusta edellyttävässä tilanteessa. Tästä syystä riittävää ei myöskään olisi se, että suostumuksen voisi antaa edunvalvoja tilanteessa, jossa sellainen on määrätty.

Pykälän 3 momentin mukaan toimituksesta, jossa suostumus on annettu, olisi laadittava pöytäkirja, joka olisi toimitettava terveydenhuollon oikeusturvakeskukselle ja oikeusministeriölle.

22 r § Pykälässä säädettäisiin siitä, miten esitys Suomessa määrätyn hoitoseuraamuksen jättämisestä täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa tehdään. Jos Terveydenhuollon oikeusturvakeskus hoitoseuraamukseen määrättyä henkilöä hoitavalta terveydenhuollon toimintayksiköltä saamansa selvityksen nojalla katsoo, että hoitoseuraamuksen jättäminen täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa olisi perusteltua hoidon tarkoituksen saavuttamiseksi, sen olisi tehtävä esitys siirtämisestä oikeusministeriölle kirjallisesti. Arviointiin vaikuttaisivat ennen muuta hoitoon määrätyn henkilön oma halukkuus siirtoon ja se, onko siirtämiselle terveydenhuollollisia perusteita henkilön hoitoa ja kuntoutumista ajatellen. Harkintaan tältä osin vaikuttaisi osaltaan se, miten hoito täytäntöönpanovaltiossa tultaisiin järjestämään. Tarvittaessa Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen tulisi oikeusministeriön välityksellä pyytää selvitystä hoidon järjestämiseen liittyvistä olosuhteista ja hoidon tarpeen uudelleen arvioimisessa noudatettavasta menettelystä asianomaisessa vieraassa valtiossa.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen tulisi toimittaa oikeusministeriölle selvitys siitä, että hoitoon määrätty henkilö on asianomaisen vieraan valtion kansalainen tai että hänellä on siellä kotipaikka. Yleisperusteluissa selostetun mukaisesti vuoden 1983 yleissopimus mahdollistaa vain sellaisen seuraamuksen täytäntöönpanon siirtämisen, jonka on määrännyt tuomioistuin. Näin ollen siirtämistä voitaisiin esittää vasta siinä vaiheessa, kun hoidon jatkamisesta on olemassa hallinto-oikeuden päätös. Lisäksi mainitun sopimuksen perusteella tehtäviin täytäntöönpanon siirtopyyntöihin tarvitaan selvitys seuraamukseen määräämistä edeltäneestä rikoksesta. Pykälässä tämän vuoksi edellytettäisiin, että oikeusministeriölle olisi toimitettava jäljennös sekä rikosasian ratkaisseen tuomioistuimen päätöksestä että hallinto-oikeuden päätöksestä jatkaa tahdosta riippumatonta hoitoa. Muuten siirtämisen edellytykset arvioitaisiin täytäntöönpanolain ja kansainvälisten sopimusvelvoitteiden mukaan. Näiden edellytysten arviointi kuuluisi viime kädessä oikeusministeriölle. Kuten edellä täytäntöönpanolain perusteluita koskevassa jaksossa on todettu,

harkittaessa sitä, tulisiko hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa esittää siirrettäväksi vieraaseen valtioon, tulisi ottaa huomioon myös vastaanottavan valtion sairaalaolosuhteet sekä hoitoseuraamusten täytäntöönpanoa koskeva lainsäädäntö ja käytäntö. Jos Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen tai oikeusministeriön tiedossa on seikkoja, joiden perusteella on syytä epäillä, ettei hoitoseuraamukseen määrätty saisi vastaanottavassa valtiossa asianmukaista hoitoa, ei siirtämistä tulisi esittää.

22 s §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi yhteydenpitosäännös, jonka mukaan hoitoseuraamusten kansainväliseen täytäntöönpanoon liittyvästä yhteydenpidosta vieraan valtion viranomaisiin huolehtisi oikeusministeriö. Vuoden 1983 yleissopimuksen 5 artiklan 2 kohdan mukaan sopimuksessa tarkoitetut siirtopyynnöt ja vastaukset toimitetaan oikeusministeriöiden välillä, ellei sopijapuoli ole Euroopan neuvoston pääsihteerille osoittamassaan selityksessä ilmoittanut noudattavansa jotakin muuta yhteydenpitotapaa. Suomi ei ole antanut tällaista ilmoitusta, joten oikeusministeriö toimii yhteydenpitoviranomaisena sopimusta sovellettaessa. Täytäntöönpanolain 25 §:n mukaan poikkeuksellisesti sallittua on myös diplomaattiteitse tapahtuva yhteydenpito, jota on tarkoitettu sovellettavaksi silloin, kun yhteydenpito oikeusministeriön välityksellä suhteessa asianomaiseen valtioon ei ole mahdollista. Yhteydenpito diplomaattiteitse olisi vastaavasti tarvittaessa sallittua myös mielenterveyslakiin ehdotettavan yhteydenpitosäännöksen mukaan.

2. Voimaantulo

Lainmuutosten ehdotetaan tulevan voimaan mahdollisimman pian niiden hyväksymisen ja vahvistamisen jälkeen. Voimaantulon osalta on otettava huomioon sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteilla oleva hallituksen esitys, jossa ehdotetaan, että oikeuspsykiatrisia potilaita koskeva lainsäädäntö koottaisiin erilliseksi laiksi oikeuspsykiatrisesta tutkimuksesta ja hoidosta. Esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle keväällä 2008. Tässä esityksessä mielenterveyslakiin ehdotetut muutokset on tarkoitus myöhemmin sisällyttää lakiin oikeuspsykiatrisesta tutkimuksesta ja hoidosta. Näin ollen olisi tarkoituksenmukaista, että tämä esitys sekä sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltavana oleva esitys annettaisiin eduskunnalle samanaikaisesti ja siten, että molemmissa esityksissä ehdotetut lainmuutokset myös tulisivat yhtä aikaa voimaan.

3. Säätämisjärjestys

Perustuslain 9 §:n 3 momentin mukaan Suomen kansalaista ei saa estää saapumasta maahan, karkottaa maasta eikä vastoin tahtoaan luovuttaa tai siirtää toiseen maahan. Lokakuun alussa 2007 voimaan tulleen lainmuutoksen 802/2007 mukaan mahdollista on säätää Suomen kansalaisen luovuttamisesta tai siirtämisestä vastoin tämän tahtoa toiseen maahan rikoksen johdosta tai oikeudenkäyntiä varten taikka lapsen huoltoa tai hoitoa koskevan päätöksen täytäntöönpanemiseksi. Edellytyksenä on, että luovutettavan tai siirrettävän kansalaisen ihmisoikeudet ovat vastaanottavassa valtiossa taatut. Näin ollen voimassa olevassa perustuslaissa sinänsä mahdollistettaisiin tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä säädettävä lainsäädäntö Suomen kansalaiselle määrätyn rikosperusteisen hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtäminen perustuslain 9 §:n 3 momentin mukaisissa tilanteissa ja edellyttäen, että siirtäminen on tulkittavissa rikoksen johdosta tapahtuvaksi luovuttamiseksi tai siirtämiseksi.

Aikaisemmin selostetun mukaisesti hoitoseuraamusten täytäntöönpanon siirtäminen määräytyisi mielenterveyslain säännösten ohella täytäntöönpanolain vankeusrangaistuksia koskevien edellytysten mukaisesti. Täytäntöönpanolain 19 §:n mukaan Suomessa tuomitun vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon siirto vieraaseen valtioon edellyttää tuomitun suostumusta kahta tilannetta lukuun ottamatta. Henkilön suostumusta ei edellytetä ensinnäkään pakotilanteessa eikä toiseksi tilanteessa, jossa rikoksesta tuomittu henkilö on määrätty käännytettäväksi tai karkotettavaksi Suomesta. Molemmissa tilanteissa edellytyksenä on lisäksi se, että henkilö ei ole Suomen kansalainen. Näitä edellytyksiä noudatettaisiin myös hoitoseuraamusten täytäntöönpanotilanteessa. Näin ollen lakiehdotus ei merkitse poikkeamista perustuslain 9 §:n 3 momentin mukaisesta pääsäännöstä, jonka mukaan Suomen kansalaisen luovuttaminen tai siirtäminen vastoin tahtoaan toiseen valtioon on kiellettyä.

Päätettäessä Suomessa henkilölle määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämisestä vieraaseen valtioon olisi otettava huomioon myös perustuslain 9 §:n 4 momentti, jossa todetaan, että ulkomaalaista ei saa karkottaa, luovuttaa tai palauttaa, jos häntä tämän vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Lakiehdotuksista ei seuraisi minkäänlaista velvollisuutta esittää hoitoseuraamukseen määrättyä henkilöä siirrettäväksi Suomesta vieraaseen valtioon, vaan päätettäessä hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirrosta vieraaseen valtioon olisi tapauskohtaisesti ratkaistava se, ettei siirtämistä esitetä sellaiseen valtioon, jossa

henkilö joutuisi ihmisoikeuksia loukkaavan kohtelun alaiseksi. Näin ollen lakiehdotus ei ole ristiriidassa myöskään mainitun perustuslain 9 §:n 4 momentin kanssa.

Näin ollen lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

LAKIEHDOTUKSET

1.

Laki

kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa 16 päivänä tammikuuta 1987 annetun lain (21/1987) 1, 5, 7 ja 8 §, 9 §:n 1 momentti, 3 luvun otsikko, 21, 22 ja 23 b § sekä 24 §:n 1 momentti,
sellaisina kuin niistä ovat 1, 7, 8 ja 22 § laissa 9/1994, 9 §:n 1 momentti laissa 1289/2003 sekä 21 § mainitussa laissa 9/1994 ja laissa 236/2001, sekä
lisätään 19 §:ään, sellaisena kuin se on mainituissa laeissa 9/1994 ja 1289/2003, uusi 3 momentti seuraavasti:

1 §

Tämän lain säännösten mukaisesti voidaan vieraan valtion tuomioistuimen määräämä vapaudenmenetystä tarkoittava seuraamus ja menettämisseuraamus panna täytäntöön Suomessa ja Suomen tuomioistuimen tuomitsema vankeusrangaistus ja menettämisseuraamus jättää pantavaksi täytäntöön vieraassa valtiossa.

Tämän lain säännösten mukaisesti myös vieraassa valtiossa rangaistukseen tuomitsematta jätetylle määrätty tahdosta riippumaton psykiatrinen sairaalahoito (*hoitoseuraamus*) voidaan panna täytäntöön Suomessa ja Suomessa määrätty hoitoseuraamus jättää pantavaksi täytäntöön vieraassa valtiossa. Hoitoseuraamuksen kansainvälisestä täytäntöönpanosta säädetään lisäksi mielenterveyslaissa (1116/1990).

5 §

Vieraassa valtiossa määrätyn seuraamuksen täytäntöönpanosta Suomessa päättää oikeusministeriö.

Oikeusministeriön on, ennen kuin se päättää vieraassa valtiossa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanosta Suomessa, hankittava Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen lausunto. Jos Terveydenhuollon oikeusturvakeskus katsoo, että tällaisen hoitoseuraamuksen täytäntöönpano Suomessa ei ole perusteltua hoidon tarkoituksen saavuttamiseksi, sitä ei saa määrätä täytäntöönpantavaksi Suomessa.

7 §

Päättäessään muun vapaudenmenetystä tarkoittavan seuraamuksen kuin hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon jatkamisesta oikeusministeriön on määrättävä, että seuraamus pannaan täytäntöön vankeusrangaistuksena. Tällöin on noudatettava, mitä seuraamuksen pituudesta on asianomaisessa vieraassa valtiossa määrätty. Täytäntöönpanon jatkaminen ei ole mahdollista, jos vankeusrangaistus on laadultaan vieraassa valtiossa määrättyä seuraamusta ankarampi.

Päättäessään menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon jatkamisesta oikeusministeriön on määrättävä, että seuraamus pannaan täytäntöön sellaisena kuin se asianomaisessa vieraassa valtiossa on määrätty. Täytäntöönpanon jatkaminen ei ole mahdollista, jos menettämisseuraamus on laadultaan sellainen, jota Suomen lain mukaan ei olisi mahdollista määrätä.

Päättäessään vieraassa valtiossa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon jatkamisesta oikeusministeriön on määrättävä, että seuraamus pannaan täytäntöön Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen lausunnon mukaisesti tahdosta riippumattomana psykiatrisena sairaalahoitona.

8 §

Vaatimus vieraassa valtiossa tuomitun muun seuraamuksen kuin hoitoseuraamuksen muuntamisesta Suomessa täytäntöön pantavaksi seuraamukseksi tutkitaan Helsingin käräjäoikeudessa. Vaatimuksen seuraamuksen muuntamisesta tekee syyttäjä oikeusministeriön pyynnöstä.

9 §

Tuomioistuimen on muunnettava vieraassa valtiossa tuomittu muu vapaudenmenetystä tarkoittava seuraamus kuin hoitoseuraamus Suomen laissa vastaavasta rikoksesta tai rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettua tekoa vakavuudeltaan vastaavasta rikoksesta säädetyksi vankeusrangaistukseksi. Muunnettava seuraamus ei saa olla ankarampi kuin rikoksesta vieraassa valtiossa määrätty seuraamus, vaikka viimeksi mainittu seuraamus olisi lievempi kuin Suomen laissa rikoksesta säädetty vähimmäisrangaistus.

- -

3 luku

Suomessa määrätyn seuraamuksen täytäntöönpano vieraassa valtiossa

19 §

- -

Suomessa määrätty hoitoseuraamus voidaan 1 ja 2 momentissa säädetyin edellytyksin jättää pantavaksi täytäntöön siinä valtiossa, jonka kansalainen hoitoseuraamukseen määrätty on tai jossa hänellä on kotipaikka.

21 §

Suomessa määrätyn seuraamuksen jättämisestä pantavaksi täytäntöön vieraassa valtiossa päättää oikeusministeriö.

Oikeusministeriö päättää Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen esityksestä Suomessa määrätyn hoitoseuraamuksen jättämisestä pantavaksi täytäntöön vieraassa valtiossa.

Oikeusministeriön on asetettava 19 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitetun siirtämisen ehdoksi se, ettei tuomittua saa asianomaisessa vieraassa valtiossa asettaa ilman oikeusministeriön lupaa syytteeseen tai rangaista muusta ennen siirtämistä tehdystä rikoksesta kuin siitä, josta seuraamus on hänelle Suomessa määrätty, paitsi siinä tapauksessa, ettei tuomittu ole poistunut asianomaisesta vieraasta valtiosta 45 päivän kuluessa sen jälkeen, kun estettä siihen ei enää ollut tai hän on sinne palannut sieltä poistuttuaan.

22 §

Kun oikeusministeriö on päättänyt, että Suomessa määrätty seuraamus jätetään pantavaksi täytäntöön vieraassa valtiossa, seuraamusta ei saa Suomessa enää panna täytäntöön, kun asianomainen vieras valtio katsoo, että se on jo pantu kokonaan täytäntöön.

23 b §

Tuomitulle on määrättävä asianajaja avustajaksi 3 §:n 2 momentin 1 kohdassa ja 19 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitetun asian käsittelyssä, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta. Asianajaja on määrättävä avustajaksi myös hoitoseuraamukseen määrätylle hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämistä koskevan asian käsittelyssä. Avustajaksi on määrättävä tuomitun nimeämä asianajaja tai jos tuomittu ei nimeä asianajajaa, muu tehtävään sopiva asianajaja. Säilöön ottamista, matkustuskiellon määräämistä tai muutoksenhakua koskevan asian käsittelyssä avustajan määrää tuomioistuin ja muussa tapauksessa oikeusministeriö.

Oikeusministeriö suorittaa valtion varoista laskun perusteella asianajajalle tästä tehtävästä kohtuullisen korvauksen.

24 §

Oikeusministeriön 3 §:n 2 momentin 1 kohdan, 5 §:n 2 momentin, 12 §:n 2 momentin, 19 §:n 2 momentin 2 kohdan, 21 §:n 2 momentin tai 23 b §:n 2 momentin nojalla antamaan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla Helsingin hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Helsingin hallinto-oikeudelta saa hakea valittamalla muutosta myös 23 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun oikeusministeriön päätökseen, jolla oikeudenkäyntiavustajan määrääminen on evätty. Valitus on käsiteltävä kiireellisenä. Helsingin hallinto-oikeuden päätökseen ei saa valittamalla hakea muutosta.

- -

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki

mielenterveyslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 14 päivänä joulukuuta 1990 annettuun mielenterveyslakiin (1116/1990) uusi 4 b luku seuraavasti:

4 b luku

Hoitoseuraamuksen kansainvälinen täytäntöönpano

22 l §

Sen lisäksi, mitä kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden seuraamusten täytäntöönpanosta annetussa laissa (21/1987, *täytäntöönpanolaki*) säädetään, rangaistukseen tuomitsematta jätetylle määrätyn tahdosta riippumattoman psykiatrisen sairaalahoidon (*hoitoseuraamus*) kansainväliseen täytäntöönpanoon sovelletaan tämän luvun säännöksiä.

22 m §

Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen on oikeusministeriön pyynnöstä annettava lausunto siitä, onko vieraassa valtiossa määrätyn hoitoseuraamuksen siirtäminen pantavaksi täytäntöön Suomessa perusteltua hoidon tarkoituksen saavuttamiseksi. Lausunnossa on otettava kantaa myös siihen, miten hoito Suomessa tultaisiin järjestämään.

22 n §

Kun vieraassa valtiossa määrätty hoitoseuraamus on päätetty panna täytäntöön Suomessa, Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen on sijoitettava hoitoseuraamukseen määrätty 22 m §:ssä tarkoitetussa lausunnossa mainittuun valtion mielisairaalaan.

Sijoituspäätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

22 o §

Hoitoseuraamukseen määrättyä saadaan Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen päätöksen nojalla pitää hoidossa hänen tahdostaan riippumatta enintään kuusi kuukautta. Ennen tämän ajan päättymistä potilaasta on annettava tarkkailulausunto sen selvittämiseksi, ovatko Suomen lain mukaiset edellytykset hoitoon määräämiseen tahdosta riippumatta olemassa. Menettelystä hoidon jatkamiseksi tai sen lopettamiseksi säädetään tämän lain 17 §:n 2 - 4 momentissa ja 18 a §:ssä.

Hoitoseuraamukseen määrättyä ei Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen päätöksen nojalla kuitenkaan saa vastoin tahtoaan pitää hoidossa pidempään kuin vieraassa valtiossa on määrätty. Hoidossaoloaikaa laskettaessa on vähennettävä aika, jonka hoitoseuraamukseen määrätty on täytäntöönpanon siirtämisen perusteena olleen rikoksen johdosta ollut vapautensa menettäneenä.

22 p §

Jos Suomessa hoitoseuraamukseen määrätty on vieraan valtion kansalainen tai hänellä on vieraassa valtiossa kotipaikka, Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen on yhteistyössä oikeusministeriön kanssa selvitettävä, onko hoitoseuraamus Suomen ja vieraan valtion kanssa tehdyn sopimuksen nojalla mahdollista siirtää pantavaksi täytäntöön vieraassa valtiossa.

Jos siirto on mahdollinen, siitä on ilmoitettava hoitoseuraamukseen määrätyn hoidosta vastaavalle terveydenhuollon toimintayksikölle. Oikeusministeriö määrää hoitoseuraamukseen määrätylle avustajan siten kuin täytäntöönpanolain 23 b §:ssä säädetään.

22 q §

Hoitoseuraamukseen määrätyn hoidosta vastaavan terveydenhuollon toimintayksikön on tehtävä hoitoseuraamukseen määrätylle selkoa siitä, mitä hoitoseuraamuksen siirtäminen pantavaksi täytäntöön vieraassa valtiossa merkitsee ja tiedusteltava, suostuuko hän täytäntöönpanon siirtoon. Suostumus siirtoon voidaan antaa henkilön hoidosta vastaavan toimintayksikön johtavalle lääkärille. Suostumusta annettaessa on hoitoseuraamukseen määrätylle määrätyn avustajan ja edunvalvojan, jos sellainen on määrätty, oltava läsnä.

Suostumuksen vastaanottavan virkamiehen on varmistuttava siitä, että suostumuksen antaja ymmärtää suostumuksensa merkityksen.

Toimituksesta, jossa suostumus on annettu, on laadittava pöytäkirja. Pöytäkirja on toimitettava Terveydenhuollon oikeusturvakeskukselle ja oikeusministeriölle.

22 r §

Jos Terveydenhuollon oikeusturvakeskus katsoo, että hoitoseuraamuksen jättäminen pantavaksi täytäntöön vieraassa valtiossa on perusteltua hoidon tarkoituksen saavuttamiseksi, sen on tehtävä esitys hoitoseuraamuksen jättämisestä pantavaksi täytäntöön vieraassa valtiossa oikeusministeriölle.

Esitys Suomessa määrätyn hoitoseuraamuksen jättämisestä pantavaksi täytäntöön vieraassa valtiossa tehdään oikeusministeriölle kirjallisesti. Oikeusministeriölle on toimitettava selvitys siitä, että hoitoseuraamukseen määrätty on vieraan valtion kansalainen tai että hänellä on vieraassa valtiossa kotipaikka.

Esitykseen on liitettävä tuomioistuimen päätös, jolla hoitoseuraamukseen määrätty on jätetty rangaistukseen tuomitsematta, sekä hallinto-oikeuden päätös, jolla tahdosta riippumatonta sairaalahoitoa on määrätty jatkettavaksi.

22 s §

Hoitoseuraamusten kansainväliseen täytäntöönpanoon liittyvästä yhteydenpidosta vieraan valtion viranomaisiin huolehtii oikeusministeriö. Tarvittaessa yhteydenpito voi tapahtua myös diplomaattista tietä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

LAGFÖRSLAG

1.

Lag

om ändring av lagen om internationellt samarbete vid verkställighet av vissa straffrättsliga påföljder

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om internationellt samarbete vid verkställighet av vissa straffrättsliga påföljder av den 16 januari 1987 (21/1987) 1, 5, 7 och 8, 9 § 1 mom., rubriken för 3 kap., 21, 22 och 23 b § samt 24 § 1 mom.,
av dem 1, 7 och 8 § och 22 §, sådana de lyder i lag 9/1994, 9 § 1 mom. sådant det lyder i lag 1289/2003 samt 21 §, sådan den lyder i nämnda lag 9/1994 och i lag 236/2001, samt
fogas till 19 §, sådan den lyder i nämnda lagar 9/1994 och 1289/2003, ett nytt 3 mom. som följer:

1 §

I enlighet med denna lag kan en frihetsberövande påföljd och en förverkandepåföljd som har bestämts av en domstol i en främmande stat verkställas i Finland och verkställigheten av ett fängelsestraff och en förverkandepåföljd som har dömts ut av en finsk domstol anförtros en främmande stat.

I enlighet med denna lag kan också psykiatrisk sjukhusvård oberoende av den åtalades vilja när den åtalade inte dömts till straff (*vårdpåföljd*) verkställas i Finland och verkställigheten av en vårdpåföljd som bestämts i Finland anförtros en främmande stat. Bestämmelser om internationell verkställighet av vårdpåföljder finns dessutom i mentalvårdslagen (1116/1990).

5 §

Justitieministeriet beslutar om verkställighet i Finland av en påföljd som har bestämts i en främmande stat.

När justitieministeriet beslutar om verkställighet i Finland av en vårdpåföljd som har bestämts i en främmande stat ska ministeriet, innan ärendet avgörs, inhämta yttrande av Rättskyddscentralen för hälsovården. Om Rättsskyddscentralen för hälsovården anser att verkställigheten av en sådan vårdpåföljd inte är motiverad med hänsyn till vårdens syfte, får det inte bestämmas att verkställigheten ska ske i Finland.

7 §

När justitieministeriet beslutar om fortsatt verkställighet av någon annan frihetsberövande påföljd än en vårdpåföljd, ska ministeriet bestämma att påföljden ska verkställas som fängelsestraff. Ministeriet ska då iaktta vad som har bestämts i den främmande staten om påföljdens varaktighet. Fortsatt verkställighet är inte möjlig, om fängelsestraff till sin art är strängare än den påföljd som har bestämts i den främmande staten.

När justitieministeriet beslutar om fortsatt verkställighet av en förverkandepåföljd, ska ministeriet bestämma att påföljden verkställs så som den bestämts i den främmande staten. Fortsatt verkställighet är inte möjlig, om förverkandepåföljden är av sådan art att den inte kan bestämmas enligt finsk lag.

När justitieministeriet beslutar om fortsatt verkställighet av en vårdpåföljd som bestämts i en främmande stat, ska justitieministeriet bestämma att påföljden i enlighet med Rättsskyddscentralens för hälsovården yttrande ska verkställas som psykiatrisk sjukhusvård oberoende av vilja.

8 §

Ett yrkande om att en annan påföljd som har bestämts i en främmande stat än en vårdpåföljd ska omvandlas till en påföljd som verkställs i Finland prövas av Helsingfors tingsrätt. Ett yrkande på omvandling av en påföljd framställs av åklagaren på begäran av justitieministeriet.

9 §

Domstolen ska omvandla en annan frihetsberövande påföljd som har dömts ut i en främmande stat än en vårdpåföljd till det fängelsestraff som enligt finsk lag föreskrivs för motsvarande brott eller för ett brott som är så allvarligt att det motsvarar en sådan gärning som avses i 3 § lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen. Påföljden som omvandlas får dock inte vara strängare än den påföljd som i den främmande staten har bestämts för brottet, även om denna påföljd är lindrigare än det minimistraff som föreskrivs för brottet i finsk lag.

---

3 kap.

Verkställighet i en främmande stat av en påföljd som har bestämts i Finland

19 §

Verkställigheten av en vårdpåföljd som har bestämts i Finland kan under de förutsättningar som föreskrivs i 1 och 2 mom. anförtros att ske i den stat där den som det har bestämts en vårdpåföljd för befinner sig eller har sin hemvist.

21 §

Justititieministeriet beslutar om att verkställigheten av en påföljd som har bestämts i Finland ska anförtros en främmande stat.

Justitieministeriet fattar på förslag av Rättsskyddscentralen för hälsovården beslut om att anförtro en främmande stat verkställigheten av en vårdpåföljd.

Justitiemisteriet skall som villkor för en överföring som avses i 19 § 2 mom. 2 punkten uppställa att den dömde i staten i fråga inte utan tillstånd från justitieministeriet får åtalas för något annat brott som har begåtts före överföringen, utom i det fall att den dömde inte har lämnat den främmande staten inom 45 dagar från det att inget hinder för detta förelåg eller om han eller hon har återvänt dit efter att ha lämnat staten.

22 §

Har justitieministeriet beslutat att en påföljd som har bestämts I Finland ska verkställas i en främmande stat, får påföljden inte längre verkställas i Finland, om den främmande staten anser att den redan har verkställts i sin helhet.

23 b §

En advokat ska utses att biträda den dömde under behandlingen av ärenden som avses i 3 § 2 mom.1 punkten och 19 § 2 mom. 2 punkten, utom när detta är uppenbart onödigt. Också för den som det har bestämts en vårdpåföljd för skall det utses en advokat att biträda vid behandlingen av överföring av verkställighet. Till biträde ska utses en advokat som den dömde själv föreslår eller, om den dömde inte föreslår någon advokat, någon annan för uppdraget lämplig advokat. För behandlingen av frågor som gäller tagande i förvar, meddelande av reseförbud eller sökande av ändring utses biträdet av domstolen och i övriga fall av justitieministeriet.

Justitieministeriet betalar av statens medel på grundval av räkning en skälig ersättning till advokaten för uppdraget.

24 §

Ett beslut som justitieministeriet meddelat med stöd av 3 § 2 mom. 1 punkten, 5 § 2 mom., 12 § 2 mom., 19 § 2 mom. 2 punkten, 21 § 2 mom. eller 23 b § 2 mom. får överklagas genom besvär hos Helsingfors förvaltningsdomstol i enlighet med förvaltningsprocesslagen (586/1996). Hos Helsingfors förvaltningsdomstol överklagas genom besvär också sådana beslut av justitieministeriet enligt 23 b § 1 mom. som innebär att ett rättegångsbiträde inte har utsetts. Besvären ska behandlas skyndsamt. Beslut av Helsingfors förvaltningsdomstol får inte överklagas genom besvär.

- -

———

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag

om ändring av mentalvårdslagen

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till mentalvårdslagen av den 14 december 1990 (1116/1990) ett nytt 4 b kap. som följer:

4 b kap.

Internationell verkställighet av vårdpåföljd

21 l §

Utöver det som föreskrivs i lagen om internationellt samarbete vid verkställighet av vissa straffrättsliga påföljder (21/1987, *verkställighetslagen*) tillämpas bestämmelserna i denna lag på internationell verkställighet av psykiatrisk sjukhusvård som oberoende av den åtalades vilja bestämts för den som inte har dömts till straff (*vårdpåföljd)*.

22 m §

Rättskyddscentralen för hälsovården ska på begäran av justitieministeriet yttra sig om huruvida en överföring av vårdpåföljd för verkställighet i Finland är motiverad med hänsyn till vårdens syfte. Rättsskyddscentralen ska också yttra sig om hur vården skulle kunna ges i Finland.

22 n §

När det beslutats att en vårdpåföljd som har bestämts i en främmande stat ska verkställas i Finland ska Rättsskyddscentralen för hälsovården placera den person som det har bestämts vård för i det statliga sinnessjukhus som nämns i det yttrande som avses i 22 m §.

Ett placeringsbeslut kan inte överklagas genom besvär.

22 o §

Med stöd av ett beslut av Rättsskyddscentralen för hälsovården får en person som har placerats i vård oberoende av sin vilja hållas kvar för vård i högst sex månader. Före utgången av denna tid ska om patienten ges ett observationsutlåtande för att klarlägga om det fortfarande finns förutsättningar enligt finsk lag för vård oberoende av patientens vilja. I fråga om förfarandet för fortsatt vård eller avslutande av vård gäller vad som föreskrivs i 17 § 2 – 4 mom. och 18 a § i denna lag.

En person som det har bestämts en vårdpåföljd för får dock inte med stöd av ett beslut av Rättsskyddscentralen för hälsovården mot sin vilja hållas kvar för vård längre än vad som bestämts i den främmande staten. Då tiden för vård räknas ska den tid räknas av då personen har varit frihetsberövad på grund av det brott som utgjort grund för överföringen av verkställigheten.

22 p §

Om en person som det i Finland har bestämts en vårdpåföljd för är medborgare i en främmande stat eller har sin hemvist i en främmande stat, ska Rättsskyddscentralen för hälsovården i samråd med

justitieministeriet utreda om det med stöd av något avtal med den främmande staten är möjligt att överföra vårdpåföljden för verkställighet i den främmande staten.

Om en överföring är möjlig, ska den verksamhetsenhet inom hälsovården som svarar för personens vård informeras om detta. Justitieministeriet utser på det sätt som föreskrivs i 23 b § i verkställighetslagen ett biträde för den som det har bestämts en vårdpåföljd för.

22 q §

Den verksamhetsenhet inom hälsovården som svarar för vården av den person som det har bestämts en vårdpåföljd för ska klarlägga för personen vad en överföring av verkställigheten av vårdpåföljden i en främmande stat innebär och höra sig för om personen samtycker till en överföring av verkställigheten. Ett samtycke till överföringen kan ges till den ledande läkaren för den verksamhetsenhet som svarar för vården. Då samtycke ges ska dessutom det biträde som utsetts för personen och intressebevakaren, om en sådan har utsetts, vara närvarande.

Den tjänsteman som tar emot samtycket ska försäkra sig om att den som ger samtycket förstår innebörden av det.

Över den förrättning där samtycke ges ska ett protokoll upprättas. Protokollet ska lämnas till Rättsskyddscentralen för hälsovården och till justitieministeriet.

22 r §

Om Rättsskyddscentralen för hälsovården anser att det med hänsyn till vårdens syfte är motiverat att anförtro en främmande stat verkställigheten av en vårdpåföljd, ska rättsskyddscentralen föreslå detta för justitieministeriet.

Förslaget om att verkställigheten av en vårdpåföljd som har bestämts i Finland ska anförtros en främmande stat ska göras skriftligen till justitieministeriet. Till justitieministeriet ska lämnas uppgift om att den person som det har bestämts en vårdpåföljd för är medborgare i den främmande staten eller att han eller hon har sin hemvist där.

Till förslaget ska fogas ett beslut av domstol om att den som det har bestämts vård för inte har dömts till straff samt det beslut av förvaltningsdomstolen där fortsatt sjukhusvård oberoende av vilja har bestämts.

22 s §

Kontakterna med myndigheterna i främmande stat i samband med den internationella verkställigheten av vårdpåföljder sköts av justitieministeriet. Vid behov kan kontakterna också ske på diplomatisk väg.

Denna lag träder i kraft den 20 .

KAAVIOT

SUOMESTA LÄHTEVÄ SIIRTOPYYNTÖ

- Hoitoon määrättyä voidaan TEO:n päätöksen nojalla pitää hoidossa max. 6 kk. Ennen ajan päättymistä annettava tarkkailulausunto. Hoidon jatkamista koskeva päätös annettava potilaalle tiedoksi viipymättä ja heti alistettava hallinto-oikeuden vahvistettavaksi. (mielenterveyslain 17.2 § ja 4b luku 22 o §)

- Täytäntöönpanon siirtoa koskevaa esitystä ei tehtäisi ennen jatkohoitopäätöksen vahvistamista.

↓

TEO

- Jos hoitoon määrätty henkilö on vieraan valtion kansalainen tai hänellä on siellä kotipaikka, TEO+OM selvittävät, onko hoitoseuraamus valtion välisen sopimuksen nojalla mahdollista (mielenterveyslaki 4b luku 22.1 p §)

- Henkilön hoidosta vastaavaa terveydenhuollon toimintayksikköä informoitava (mielenterveyslaki 4b luku 22.2 p §)

- OM määrää hoidettavalle avustajan (täytäntöönpanolaki 23 b §)

- Henkilön hoidosta vastaavan terveydenhuollon toimintayksikön on, yhteistyössä avustajan kanssa, tehtävä henkilölle selkoa siitä, mitä täytäntöönpanon siirto merkitsee. Myös henkilön suostumus on selvitettävä. (mielenterveyslaki 4b luku 22 q §)

- Jos TEO katsoo, että hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirto on perusteltua hoidon tarkoituksen saavuttamiseksi, TEO tekee esityksen OM:lle ja antaa selvityksen henkilön kansalaisuusvaltiosta tai kotipaikasta. (mielenterveyslaki 4b luku 22 r §)

↓

OM

- OM tutkii täytäntöönpanon siirron täytäntöönpanolain mukaiset edellytykset ja tekee lopullisen päätöksen (täytäntöönpanolain 3 luku)

- Päätöksestä muutoksenhakumahdollisuus (täytäntöönpanolaki 24 §)

- Yhteydenpidosta vieraan valtion kanssa huolehtii OM (mielenterveyslaki 4b luku 22 s §)

↓

[Helsingin hallinto-oikeus]

- Helsingin hao toimii muutoksenhakuelimenä (täytäntöönpanolaki 24 §)

ULKOMAILTA SUOMEEN SAAPUVA SIIRTOPYYNTÖ

OM

- OM tutkii täytäntöönpanolain 3 §:n mukaiset edellytykset
- OM määrää henkilölle avustajan (täytäntöönpanolaki 23 b §)
- OM pyytää TEO:lta lausuntoa (täytäntöönpanolaki 5 §)

↓

TEO

- TEO tutkii, onko täytäntöönpanon siirto perusteltua hoidon tarkoitusta silmällä pitäen ja ottaa kantaa siihen, miten hoito järjestetään. (mielenterveyslaki 4b luku 22 m §)

TEO:n LAUSUNTO

↓ Myönteinen lausunto

OM
- Tekee täytäntöönpanoa koskevan päätöksen, josta valitusoikeus (täytäntöönpanolaki 5.1 ja 24 §)

↓

[Helsingin hao]

↓

TEO
- Päätös hoitoon sijoittamisesta (mielenterveyslaki 4b luku 22.1 n §)
- Sijoituspäätöksestä ei valitusoikeutta (mielenterveyslaki 4b luku 22.2 n §)

↓ (6 kk)

TEO
- Tarkkailulausunto ja päätös jatkohoidosta kansallisen lain mukaan (mielenterveyslaki 4b luku 22.1 o §)

↓ Kielteinen lausunto

OM
- Tekee kielteisen päätöksen (täyntäntöönpanolaki 5.2 §)
- OM:n päätöksestä valitusoikeus (täytäntöönpanolaki 24 §)

↓

[Helsingin hao]